БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ЯНВАРЬ
14
ЧЕТВЕРГ
№ 11 (4496).

Өртээ 20 көп.

Партия пропагандазының кол сорулгазы болза, марксизм-ленинизмниң идеяларын ханы болгаш бүгү тала-биле тайылбырлаары, бистиң чуртувуска социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш партияның демиселиниң чорудулгазында оларның амыдыралга чедиишкинниг боттанып турарын көргүзери, партияның чыып мөөңнээн теоретиктиг байлаан практиктиг ажыл-чорудулгага ажыглаарын болгаш чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдерин өөредири, партияның политиказын амыдыралга боттандырары дээш демиселче ажылчы чоннарны көдүрери, коммунизм дээш идепкейлиг болгаш туруштуг демиселчилерни кижизидери болур.

(СЭКП Төп Комитединиң доктаалындан).

Амгы үениң байдалында партия пропагандазының сорулгаларының дугайында

СЭКП Төп Комитединиң доктаалы

Бистиң чуртта коммунистиг ниитилелдиң кадбак тургузуушкунуң үзелинде партияның идеологтуг ажылы болгаш ылаңгыя ооң шиитпирлиг кезээ—партийжи пропагазда онза улуг ужур-дузалыг болуп турар. Коммунистиг үзел бодалды шингээдип, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренип алыры, партияның политиказын ханызы-биле билири совет кижи бүрүзүнге амыдыралчы эргежок чугула үүл болур. Ону тодаргайлаар үүлдер болза:

бирээде, коммунистиг тургузуушкунуң программазын чедиишкинниг боттандырары, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары, ССРЭ-ниң экономиктиг күүзүн улам ынай быжыглаары, материалдыг чаагай үүлдерниң әлбекшилин чедип алыры ажылчы чоннарның медерелдиг чоруунуң деңнелин бедидериндеп шуут хамаарылгалыг бооп турар;

ийиде, социалистиг демократия улам ынай хөгжөөн база социалистиг күрүне ниитилелдиң коммунистиг бот-эргелелинче чоорту шилчээн дудум-на массаларны бүзүредири, кижизидери совет ниитилелдиң амыдыралчы чорудулгазын башкарып таарыштырарының улам-на кол аргазы болуп бар чыдар;

үште, коммунистиг мөзү-шынарларлыг, чанчылдарлыг болгаш моральдыг кылдыр кижини чаартып хевирлээри, кижилерниң медерелинде капитализмниң артыышкыннарын узуткаары амгы үеде практиктиг кол сорулгаларның бирээзи бооп турар;

дөртте, ангы-ангы ниитилел турузуглуг күрүнелерниң тайбын кожа-хелбээ догуннаашкыны идеологтуг демиселди кошкатпас. Амгы үениң эң депшилгелиг болгаш ёзулуг эртемниг идеологиязы болур коммунистиг идеология дээш эптеш чок демиселди бистиң партиявыс чорудуп келген болгаш моон соңгаар-даа чорудар.

Амгы үеде идеологтуг ажылды чедиишкинниг чорударына онза таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Партияның XX болгаш XXI съездилериниң, СЭКП ТК-ның Пленумнарының төөгүлүг доктаалдары бистиң чуртувустуң коммунизмче оруктап хөгжүүрүнүң программазын тодаткан. Ленинниң салгал кылдыр арттырып берген улуг эртинезинге даянмышаан, партия экономиктиг, политиктиг, идеологтуг талаларга болгаш улустар аразының харылзаларының талазынга эң чугула хемчеглерни ажылдап кылган болгаш амыдыралга боттандырып турар, коммунистиг тургузуушкунуң бүгү-ле участоктарынга шылгарангай тиилелгелерни чедип алган.

Бистиң Төрээн чуртувус күүлүг чаа көдүрлүүшкүнде чоруп турар, чеди чыл планының онаалгалары чедиишкинниг күүсеттинип, капиталистиг чурттар-биле экономиктиг чарышка темпилер бүзүрелдиг дүргеп турар. Совет социалистиг тургузуг улам-на быжыг болгаш күштүг апарган, партияның болгаш чонуң чангыс эви, ажылчынарның болгаш тараачыннарның эвилели, бистиң чуртувустуң улустарының найыралы, бүгү совет кижилериниң эш-хуузунда дузалажылгазы болгаш сырый каттыжыышкыны быжыккан. Ажылчы чоннарның чаагай байдалы улам ынай экижээн, оларның ниити билири, культуралыг болгаш политиктиг деңнели дыка бедээн. Коммунистиг ниитилелди тургузарынга улус массаларның чогаадыкчы идепкейи улам бедик көдүрүлген.

Амгы үеде чүс-чүс миллион кижилериниң угааннарын хаара туткан болгаш тайбын, демократия база социализм дээш демиселдиң идепкейлиг фактору болу берген коммунистиг идеология хүн бүрүде улам-на чаа-чаа тиилелгелерни амыдыралга чедип ап турар. Коммунистиг идеологияның кайгамчык улуг хандыкчы болгаш революсчу-чаартыкчы күжүнүң мурнунга бистиң дайзыннарывыс коргуп, сүрттеп турарлар. Марксизм-ленинизмде, СЭКП-ниң, ажы-дүнма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның шиитпирлеринде амгы үениң мурнакчы идеялары синниккен.

Коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге бистиң партиявыс марксисчи-ленинчи өөредигни чаа идеялар-биле байыткан, социализмниң коммунизмче шилчиринин, коммунистиг ниитилелдиң материал-техниктиг баазазын тургузарының, социалистиг демократияның, социализмниң делегей системазының хөгжүүрүнүң дүрүм ёзугаар болур чоруктарының дугайында, ангы-ангы ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбын кожа-хелбээ догуннаарының дугайында айтырыгларны бүгү талалыг болгаш ханызы-биле ажылдап кылган. Амгы үениң байдалында тайбының болгаш дайынның айтырыгларын партия чаазы-биле тургускан.

Сөөлгү чылдарда делегей ареназында күштериниң дензигүүрүнде үндезин өскерилге социализмге ажыктыг апарган. ССРЭ-де социализм үгле долузу-биле эвес, харын база туюлунга чедир тиилээн. Бистиң чуртувустуң болгаш социалистиг бүгү күрүнелериниң делегейде ат-алдары, делегей төөгүзүнүң чорудулгазынга, бүгү кижи төрелгетениң салым-чолунга оларның салдары хемчээл чокка өскен. Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның, тайбынга ынакшылдыг бүгү улустарның идепкейлиг болгаш чайгылыш чок демиселиниң ачызы-биле улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң чымчаашкыны илереп келген, ангы-ангы социал-экономика тургузуглуг күрүнелериниң тайбын кожа-хелбээ догуннаашкыны боттуг факт болу берген, чер делегейде быжыг тайбынче орук ажыттынган.

Бистиң чуртувустуң чедип алган бүгү делегейге төөгүлүг чедиишкиннери болгаш бурунгаан шимчээшкининиң улам улуг кайгамчыктыг перспективалары совет кижилерни сорук киирип, бистиң бүгү улузувусту коммунистиг ёзуга кижизидерин көдүреринге чаа-чаа аргаларны ажыдып турар.

Москвада болгаш Ленинградта, Украин, Белорус, Казах, Грузин, Узбек ССР-лерде, Свердловск, Саратов, Ульяновск болгаш РСФСР-ниң өске-даа чамдык областарында идеологтуг ажылдың байдалын өөренип көргени болза, сөөлгү чылдарда партия пропагандазын улуу-биле эде тургузарын партия организациялары чедип алганын көргүзүп турар. Ийи-чангыс кижиге үүдүүр чоруктун салдары-биле калбарып нептерээн болгаш идей-кижизидилгелиг ажылга биче эвес когаралды таварыштырган кол четпес үүл болур догматизмни болгаш шээжилээр чорукту ажып эртер талазы-биле алаан хөй хемчеглер боттанган. Пропаганда үүгле, кол нуруузунда, эрткен үеже угланган болгаш «ВКП(б) төөгүзүнүң доңчу курзун» долгандыр тургустунган турган, ооң-биле кады партияның хөгжүлдезинде революция мурнундагы үени чыл-чылы-биле өөренип турган чогумча чок байдал колдуунда чайлаттынган. Ол бүгү үүлдер социализмниң тиилелгеян дээш совет улустуң демиселиниң дуржулгазын ханызы-биле өөрениринче углавайн, бистиң партиявыстың теориязының болгаш политиказының нугула айтырыгларын тодаргайлап билиринге кошкак дузалап турган.

СЭКП-ниң XX болгаш XXI съездилериниң соонда чуртта идейлиг амыдырал дыка идепкейжээн болгаш чаа чадаже көдүрүлген. Коммунистиг идеологияны пропагандалаары улам дириг болгаш янзы-бүрү шинчилиг болу берген, ооң дээштиг боттуу, организакчы болгаш мобилизакчы ролю бедээн. К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң чогаалдарын, СЭКП-ниң съездилериниң, ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин ханызы-биле өөренип, калбаа-биле пропагандалап турар апарган, социалистиг тургузуушкуннуң практиказын түннеп турар алаан хөй номнар, а ол ышкаш марксизм-ленинизм талазы-биле өөредилгениң ажыктыг дузалал номнары чогааттынгылаан; партияның теориязын болгаш политиказын пропагандалаарын солуннар болгаш журналдар экижиткен.

Партия организациялары ажылдың чаа хевирлерин ажыглавышаан, кадрларның экономиктиг өөредилгезинин деңнелин көскүзү-биле бедиткен, ол чорук бүдүрүлгелернин, тудугларның, колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-чорудулгазын удуртурун экижидеринге ажыктыг салдарны чедирген. СЭКП-ниң төөгүзүн, ылаңгыя Октябрь сөөлүндеги үени, а ол ышкаш марксисчи философияны, партияның иштики болгаш даштыкы политиказын, улус-демократтыг чурттарда социализм тургузуушкунунуң, делегейниң коммунистиг, ажылчын, демократтыг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң эң чугула айтырыгларын өөрениринче кичээнгей күштелген. Буржуаз идеологияны болгаш амгы үениң ревизионизмин шүгүмчүлээри улам идепкейлиг болгаш ханы болу берген. Идеологтуг ажылдың янзы-бүрү талалыг дуржулгазы чыдынган, пропагандист кадрлар өзүп келген, оларның теоретиктиг болгаш методиктиг белеткели экижээн, партийжи пропаганданың материалдыг баазазы дыка быжыккан.

Ооң-биле кады аас болгаш парлалга пропагандазы амга чедир-ле улуг четпестерлиг бооп турар деп СЭКП ТК санап тур.

Партия пропагандазының кол четпес үүлү болза ооң амыдыралдан, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказындан хоорук бооп турары болур, ол чорук амга чедир эчизинге чедир ажыл эрттинмээн.

Пропаганда ажылының кол утказы — ооң коммунистиг тургузуушкуннуң кайы-бир участогунда тодаргай түннелдер-биле илереттинген дээштиг боттуунда болур, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары дээш, материалдыг болгаш угаан-бодалдың үнелиг үүлдериниң әлбекшили дээш, бүдүрүлгени организасгаарының улам бедик деңнели дээш демисел идеологтуг ажылдың чарылбас кезээ болур дээрзин партияның хөй-хөй организацияларының уттуп турары ховар эвес. Идей-кижизидилгелиг ажылдың чедиишкинниг болуру ниитилелдиң материалдыг баазазының хөгжүлдезинден хамааржыр болгаш үүгле практиктиг сорулгаларны шиитпирлээри дээш демисел чоруп турда коммунистиг келир үениң кижизин кижизидип болур дээрзин уттуп черле болбас.

Аас болгаш парлалга пропагандазының тодаргай база угланыышкынныг чоруу ам-даа четпес бооп артпышаан турар, ол колдуу-ла эренгей, үгле чырыдыышкынчы шынарлыг болуп, ниити кыйгырыглар-биле болгаш лозуңнар-биле кызыгаарлаттынып, чидиг, улус массаның сеткилин хайныктырып турар айтырыглардан хоорук бооп турар. Коммунизмниң дириг идеяларын массаларның медерелинге иле, тодаргай сорулга хевирлиг эвес, харын эренгей ниити хевир-биле чедирип турары ховар эвес, кол үүткүлдү марксизм-ленинизмниң теориязының утка-шынарын чогаадыкчы ёзу-биле билип алырынче, коммунистиг алыс чаагай сорулгаларны амыдыралга боттандырары дээш демиселче эвес, харын номда бижээн формулдарны аная шээжилеп алырынче углап турар үүл бар. Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижизидери, «ажыл кылбас кижи—чем чивес» деп принципти амгы үениң байдалында практика кырынга боттандырары дээш демисел, чалгааларга удур болгаш ниитилелге үүнү-даа бербейн, харын ооң күсели-биле чурттаарын күзээр мангыс элементилерге удур демисел пропаганда ажылында чогуур черни эдлевейн турар.

Партияның сөөлгү чылларда боттандырган хемчеглериниң теория болгаш практика талазы-биле ханы утказын аас болгаш парлалга пропагандазында четпес илередип турар; бистиң ниитилеливистиң амыдыралында чаа, коммунистиг ёзунуң эге демдектерин багай түннеп, багай тайылбырлап турар; үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин мурнакчы дуржулгазын кошкак нептередип турар. Пропаганда ажылы даады-ла тус черниң онза байдалын, а ол ышкаш чоннуң янзы-бүрү кезектериниң хар-назы, профессионал, өөредилге, национал болгаш өске-даа онза үүлдерин таарыштыр барымдаалап көрбейн чоруттунуп турар.

Идей-кижизидилгелиг ажылга социализмниң артык күштерин кошкак болгаш чамдыкта харын билди чок тайылбырлап турар, совет патриотизмниң болгаш национал чоргааралдың ёзузунга совет кижилерни кижизидер сорулга-биле ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга бистиң Төрээн чуртувустуң шылгарангай чедиишкиннерин четпес ажыглап турар. Ылаңгыя амыдыралдың буржуаз хевирин, космополитизмниң реаксылыг идеологиязын пропагандалаарын социализмниң дайзыннары күштелдирип турары-биле холбаштыр үстүнде четпестер ажылда улуг четпес үүл бооп турар. Социалистиг интернационализмниң ёзузунга, улустарның үргүлчү быжыгып турар найыралының ёзузунга, буржуаз национализмниң артыышкыннарынга, «национал чанчылдар» деп чүве-биле шырыңмалаттынып алгаш, хожудангай, реаксылыг чанчылдарны болгаш аажыларны катап тургузарынга болгаш кара-өжегээр нептередиринге, тус чернин «эрге-ажыктары» дээр шын эвес угааттынган үүлдү совет улустуң коммунизм дээш демиселиниң ниити эрге-ажыктарынга удур тургузар дээринин бичии-даа орадлажыышкыннарынга эптеш чок болурунун ёзузунга ажылчы чоннарны кижизидериниң айтырыгларынче партияның чамдык организациялары чогуур кичээнгейни салбайн турар.

Шээжилээр чорукту болгаш практиктиг сорулгалардан идеологтуг ажылды хоора бээр чорукту шиитпирлии-биле буруу шаппышаан, СЭКП ТК ооң-биле кады теорияны чедир үнелевейн баарын болдуруп болбазынче, ажыл-агый удуртулгазының, тодаргай экономиканың, агар политиканың айтырыгларын кыры-биле, чогаадыкчы угаап бодаашкын, теоретиктиг ханы түңнээшкин чокка чырыдып база өөренип турар фактыларже партия организацияларының кичээнгейин үзел-бодалының хевирлеттинип тургустунарынга когарал чедирип болур.

Партия пропагандазының база бир өске четпес үүлү болза ооң салдар хамаарылгазының кызыызы, массалыг болурунуң талазы-биле кошкаа болгаш илередип тайылбырлаарының хевириниң чамдыкта чедингир, билдингир эвес бооп турары болур.

Партия пропагандазы ажылчын, колхозчу, интеллигент бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге четкен турзун дээш ооң хемчээлин калбарттырынга таарымчалыг бүгү байдалдар амты үеде тургустунган. Ынчалза-даа партия организациялары ол байдалдарны четче ажыглавайн турарлар. Аас болгаш парлалга пропагандазында кол угланыышкын (партия чырыдыышкыны, лекциялар, политиктиг номнарны үндүрери, хүн бүрүнүң парлалгазының чамдык элээн кезээ) ам-даа колдуунда-ла партияның кежигүннеринче болгаш кежигүннеринге кандидаттарже, партия кежигүнү эвес активче, интеллигенцияже угланган бооп хевээр артып турар. Чоннун чамдык бөлүктери хүн бүрүнүң идей-политиктиг салдарындан мырынай-ла дашкаар туруп турар. Ажылчы чоннарның калбак массаларының ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылдың системазын бүгү талаларлыг, әлдек болгаш амгы үениң байдалдарынга бүрүн дүүштүр тургузарынга партия организациялары ам-даа четпес ажыллап турар.

Ажылчы чоннарның калбак кезектеринге таарыштыр бодаан массалыг хемчеглерни: лекцияларны болгаш илеткелдерни, айтырыглар болгаш харылар кежээлерин, чогаадыкчы чугаалажылгаларны, теоретиктиг конференцияларны, эш-хуузунун чугаалажыышкыннарын, тематиктиг кежээлерни, дыштанар хүннерде номчулгаларны база өске-даа хемчеглерни ховар болгаш харын-даа куду деңнелге эрттирип турар. Парлалга, радио, телевидение, кино, клубтар, библиотекалар болгаш культура чырыдыышкынның өске-даа албан черлери, а ол ышкаш чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүн дээре чогаалдары дээн ышкаш пропаганданың ындыг чепсектери идей-кижизидилгелиг ажылга долу хемчээдии-биле ажыглаттынмайн турар.

Лекцияларның, беседаларның, илеткелдериниң, бижээн чүүлдериниң, номнарның, политиктиг кичээлдериниң чедингир болгаш билдингир болурунче чогуур болгаш доктаамал кичээнгей салдынмайн турар. Пропагандистерни мергежилдиг, бодунуң хөрээнге ынак кылдыр кижизидер дугайында, оларның теоретиктиг деңнелин болгаш методиктиг мергежилин бедидер дугайында партияның чамдык организациялары сагыш салбайн турар. Ынчалза-даа пропагандистерниң чугаалары чамдыкта дөңгүмек, кургамзык, бора-бүдүн болгаш өткүт-тода эвес болгулаар, ол чугаалар дыңнакчыларның болгаш номчукчуларның сеткилин хайныктырбайн турар.

Марксисчи-ленинчи теорияны ажылдап кылырынга болгаш нептередиринге, совет кижилерни идея талазы-биле кижизидеринге ниитилел эртемнериниң болгаш ооң кадрларының улуг ужур-дузалыг база ажыктыг рольдуун демдеглевишаан, СЭКП ТК ооң-биле кады партия пропагандазының шыварында хөй-хөй четпестер болза коммунистиг тургузуушкуннун практиказындан болгаш идеология ажылының сорулгаларындан ниитилел эртемнериниң ажылдакчыларының өлөөн хожудап каап турары-биле тайылбырлаттынып турар деп санап тур. Хөй-хөй экономистер, философтар, төөгүчүлер болгаш эртемнер өске-даа ажылдакчылары догматизмниң өлементилерин ажып эртип шыдаваан, амыдыралды, массаларның демиселиниң дуржулгазын дидими-биле болгаш чогаадыкчы ёзу-биле көрбейн, теоретиктиг болгаш практиктиг чугула айтырыгларны кошкак ажылдап кылып, эргижээн болгаш үре-түннел чок айтырыглар көдүрер чорукка бола алзы берген турарлар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниитилел эртемнериниң институттары, СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институду болгаш ооң салбырлары, СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязы болгаш Партияның дээди школазы, теоретиктиг журналдар, дээди өөредилге черлериниң ниитилел эртемнериниң талазы-биле хөй-хөй кафедралары партия организацияларының амыдыралы-биле ам-даа эвээш харылзаалыг, идеологтуг ажылдарны чорударынга идепкейлии-биле болгаш чогаадыкчы ёзу-биле үргүлчү эвес дузалап турар.

Партия пропагандазында четпестериниң кол чылдагааны болза эвилелдешкен республикаларның компартияларының чамдык ТК-лары, партияның чамдык край болгаш область комитеттери, а ол ышкаш идеологтуг ажылдың айтырыгларын эргелеп турар ведомстволар болгаш албан черлери партийжи ажыл-чорудулганың ол эң чугула кезээн кошкак удуртуп турарында деп СЭКП ТК санап тур.

Партия комитеттери, оларның пропаганда болгаш агитация киллдистери пропаганданың сан көргүзүглериниче ховар эвес хандыкшып, пропаганда ажылын колдуунда-ла чоруттунган хемчеглериниң түннелдери-биле, ол пропаганда массаның күш-ажылчы болгаш ниити политиктиг идепкейин, коммунистиг медерелин бедидерин канчаар хандырып турарының талазы-биле эвес, а ол хемчеглериниң саны-биле үнелеп турар. Элээн хөй таварылгаларда партия, совет болгаш ажыл-агый удуртукчулары болза областың, районнун, бүдүрүлгенин, колхозтун экономиктиг ажыл-чорудулгазының таарымчалыг ниити көргүзүглерин чылдак хап алгаш, ажылчы чоннарны коммунистиг ёзуга кижизиденче эргежок чугула кичээнгейни салбайн турар. Чамдык партия организацияларының удуртукчулары хоралыг идеологияга удур чүткүлдүг демиселди чорутпайн, национализмниң, космополитизмниң болгаш политикадан дашкаарланчак чоруктун илерээшкиннеринге чогуур ойтур шавыышкынны бербейн, марксизм-ленинизмге өжөөннешкек идеалистиг шажынчы идеологияга хамаарыштыр идепкей чок, камгаланыкчы турушту эзлеп, күш-ажылдың сагыла-чурумун болгаш коммунистиг моральдың принциптерин каржызы-биле үрээриниң таварылгаларын озалдаашкын-биле, чидиг эвес көрүп, совет кижилернин медерелинде эргиниң артыышкыннарын эптежикчи ёзу-биле көрүп турар.

Удуртур партия, совет болгаш ажыл-агый ажылдакчыларының ам-даа дыка хөйү боттарының идей-теоретиктиг деңнелин бедидери дээш чүткүлдүг ажылдаары, кижилер-биле хүн бүрүде сырый харылзаалыг болуру, марксизм-ленинизмниң улуг идеяларын массаларга идепкейлии-биле тайылбырлаары, партияның политиказын амыдыралга боттандырарынче ажылчы чоннарны мобилизастаары—коммунист бүрүзүнүң, харын-даа удуртукчу коммунистиң чарыдбас талазы-биле ажылдаары болгаш ужур-дузазын ханы билген, Төрээн чуртунуң күчүзүн быжыглаарының, материалдыг болгаш культурлуг чаагай үүлдериниң әлбекшилин чедип алырының, коммунизмниң бүрүн тиилээриниң шиитпирлиг үүлүн ооң көрген турарын чедип алыры эргежок чугула.

Партия пропагандазының дээштиг чоруу бирги эзлчегде бүдүрүлгениң тодаргай түннелдеринде илереп турар. Пропагандага политиктиг шуугаазының эвээш болурун, коммунистиг тургузуушкуннун темпилерин дүргедедири дээш тодаргай демиселдиң хөй болурун чедип алыр херек. Аас болгаш парлалга пропагандазы чеди чыл планын болгаш ССРЭ-ге коммунизм тургузарының бүгү программазын ажыдыралга чедиишкиннинг боттандырарынга массаларны мобилизастаарынга, улус ажыл-агыйының күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге болгаш техниктиг депшилгеге, чаа-чаа курлавырларны илередиринге болгаш дээре дуржулганы нептередиринге, күрүне хөренгилерин болгаш үнелиг үүлдерни камнаарынга хумагалдарынга, дөгейленчек болгаш эргижээн чоруктун илерээшкиннеринге удур демиселге, четпестерге эптеш чок болурунга массаларны мобилизастаарынга бараан болур ужурлуг.

Партия пропагандазының хүлээлгези — социалистиг тургузугнуң болгаш марксисчи-ленинчи идеологиның артык күштерин, коммунистиг күш-ажылдың болгаш амыдыралчурталганың кайгамчыктыг үлегер-чижектерин амыдыралдың тода чижектеринге илередип көргүзери, коммунистиг ниитилелдиң идея талазы-биле бүзүрелдиг болгаш бүгү талабиле сайзырангай кижилерин кижизидери болур. Партияның болгаш улустун хөрээнге чайгылыш чок бүзүрелдиң, коллективизмниң болгаш күш-ажылга ынакшылдың, социалистиг интернационализмниң болгаш совет патриотизмниң, чаа ниитилелдиң моралының бедик принциптериниң ёзузунга ажылчы чоннарны кижизидери; бистиң совет боттуг байдалывыста ам-даа таваржып турар политикадан дашкаарланчак чоруктун, национализмниң болгаш космополитизмниң чамдык илерээшкиннеринге удур, эргиниң артынчыларынга: күш-ажылды болгаш хөй-ниити хүлээлгезин херексеп көрбес чорукка, хөй-ниитиниң өнчүзүн самчыгдаарынга, бюрократизмге, хээлилээшкинге, чиижеп, чашпаалаар, арагалаар, хулиганнаар чоруктарга болгаш бистиң тургузуувуска өжөөннешкек өске-даа болуушкуннарга удур эптеш чок демиселди чорударының ёзузунга ажылчы чоннарны кижизидери эргежок чугула.

Марксизм-ленинизмге өжөөннешкек буржуаз идеологияга, ооң барыын-социалистиг болгаш ревизионисчи нептередикчилеринге удур идепкейлиг шаап халдаар демиселди чорудары, совет кижилериниң политиктиг серемчилелин могаг-шылаг чокка бедидери эргежок чугула.

Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылдыг политиказын ханызы-биле тайылбырлаары амгы үениң байдалында эң чугула ужур-дузалыг болуп турар. Партия пропагандазы болза тайбын кожа-хелбээ турарының ленинчи принциптерин боттандырары дээш демиселдиң тодаргай фактыларынга тайбынның болгаш депшилгенин мурнуку одуруунда чоруп орар боттарының улуг Төрээн чурту дээш чоргаарланыышкыннын ёзузунга ажылчы чоннарны кижизидер, Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг лагерьниң күүү-шыдалын бодунун эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле быжыглаарынче, социализмниң капитализм-биле чарыжының улуг хөрээнге идепкейлиг киржиринче, бүгү делегейге тайбынның хөрээн быжыглаарынга бүгү хемчеглер-биле идиг бээринче совет кижи бүрүзүнүң изиг үүткүлүн хайныктырар хүлээлгелиг. «Соок дайынны» уламчылаарының империалистиг талалыкчыларын, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун болгаш чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрерин хевээр артырарын болгаш чидиглендирерин ораддажып турар кижилерни шуптузун моон соңгаар-даа шиитпирлии-биле сойгалап илередири эргежок чугула.

Марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдарын, партияның XX болгаш XXI съездилериниң, СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлеринде, партияның болгаш чазыктың удуртукчуларының чугааларында, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң эң чугула документилеринде идип үндүрген теоретиктиг айтырыгларны база практиктиг сорулгаларны ханызы-биле өөренири болгаш калбаа-биле тайылбырлаары, СЭКП төөгүзүн, политиктиг экономияны, марксисчи философияны өөренири партия пропагандазының кол утказынары болур ужурлуг. Марксизм-ленинизмниң теориязы коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле каттыжа берген амгы үениң байдалында, коммунизм тургузуушкуннуң практиктиг айтырыгларын шиитпирлээри дээрге-де теоо-

(Улаштызы 2-ги орында).

Амгы үениң байдалында партия пропагандазынын сорулгаларынын дугайында

СЭКП Төп Комитединиң доктаалы

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

ретиктиг улуг айтырыгларны хары угда шиитпирлээри болу бергенде амыдыралды ханызы-биле өөренири, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказын түүнеп көөрү болгаш аңаа үндезилээш марксизм-ленинизмни өөренири, бистиң революстуг теориявысты улам хөгжүдери болгаш пропагандалаары өргежок чугула.

2. Улустуң чогаадылгазы-биле, ооң амыдыралы-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле улам сырый холбашкан тудум-на, партия пропагандазының түүнелдери, ооң дээштиг чоруу болгаш кижизидикчи ролю улам бедик болур дээрзин СЭКП ТК чугулалап демдеглеп тур. Дыңнакчыларның мурнунга ниити билиглериң түүнүн тайылбырлаары, большевикчи пропагандистиң хүлээлгезин күүседир дээш оларны цитаталар-биле быжыглап каарга-ла четчир деп бодаар шын әвес бодалдан кажан кезээде шиитпирлиг-биле ойталаар херек. Күш-ажылдың чорудулгазында, коммунизм дээш демиселдиң чорудулгазында кижизидилге—амгы үениң байдалынга кол, идеологтуг ажылдың практика кырынга бодун долузу-биле шынзыктырган угланыышкыны болур. Партия пропагандазы тодаргай болгаш угланыышкынныг боттаныр, өйү келген ажыл-агыйжы болгаш политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринче ажылчы чоннарны көдүрер ужурлуг.

Бо сорулга-биле кылыр өргежок чугула үүлдер болза:

а) үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин мурнакчы дуржулгазын, коммунистиг күш-ажылдың дээре хевирлерин калбаа-биле тайылбырлаар; бүдүрүлгелериниң, тудугларының, колхозтарының болгаш совхозтарының хүн бүрү ажыл-херектери болгаш сорулгалары-биле пропаганданы үзүлбес харылзаалыг чорудар, коллектив бүрүзүнге политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүң байдалын тургузарынга деткимче көргүзер; марксизм-ленинизмниң теоретиктиг түүнелдерин амыдыралдың материялынга, коммунизмниң типелгези дээш совет улустың маадырлыг күш-ажылының эки чижектеринге илередип көргүзер;

б) кадрларны, бирги ээлчегде массаларга пропаганда ажылын чорудуп турар кадрларны экономиктиг тодаргай билиглер-биле хүн бүрү чепсеглээр, пропагандист бүрүзү, идеология фронтузунуң ажылдакчы бүрүзү экономиканың айтырыгларын эки угаан билген турарын, бүдүрүлгениң чедишкиннери-биле болгаш мурнакчы дуржулга-биле таныш, теорияның, партияның төөгүзүнүң болгаш политиказының айтырыгларын тайылбырлаарын практиктиг боттуг сорулгалар-биле билдилиг холбаштырып шыдаан турарын чедип алыр;

в) әвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партияның крайкомнарының, обкомнарының, хооркомнарының, райкомнарының чаңында агитаторларның, пропагандистериниң, интеллигенцияның чөвүлел хуралдарын болгаш хуралдарын үргүлүү чыып, ол чөвүлел хуралдарга партияның иштики болгаш даштыкы политиказының эң чугула айтырыгларының талазы-биле, республикалэрниң, областарның, хоорайларның, районнарның, бүдүрүлгелериниң, тудугларының, колхозтарның болгаш совхозтарның практиктиг сорулгаларының база хөгжүлдезинин перспективаларының дугайында удуртукчу партийжи, совет, профәвилел, ажыл-агыйжы ажылдакчыларның илеткелдерин чугаалажып көөр.

3. Амгы үениң байдалында марксизм-ленинизмниң идеяларын шиңгээдип алыры, партияның политиказын ханызы-биле билири болгаш ооң боттаныышкыны дээш демисел үүгле коммунистерниң әвес, а харын бүгү ажылчы чоннарның амыдыралчы негелдези болуп турарын барымдаалаш, пропаганда ажылының хемчээлин калбартыры, ону улам-на калбарыышкынныг болдурары, совет кижи бүрүзүнге чедир барып турары.

Ол сорулгаларны күүседири-биле:

а) аас болгаш парлалга пропагандазынга даап бодаар болгаш шээжилээр чорукту чок кылыр. Марксизм-ленинизмниң эң чугула түүнелдерин совет улустың боттуг сорулгаларынын, ооң кайгамчыктыг чедишкиннериниң дугайын эки чижектиң күүнүн билдилиг ажыглавышаан, чедингир болгаш хандыкшылдыг дыл-биле тода, чүткүлүг болгаш бүзүреллиг чечен чугаа хевири-биле тайылбырлаар. Коммунизмниң идеяларының пропагандазы ажылчы чоннарга чоок болгаш билдингир, ижин-кара чок болур, совет кижи бүрүзүнүң угаан-медерелинге болгаш үүрээнге чедер, ооң эң-не чырык, чаагай сагыш-бодалдарын хайныктырар ужурлуг.

б) пропаганданың политиктиг чырыдыышкын системазы, лекциялар, парлалга, радио болгаш телевидение дээн ышкаш ындыг шылгаттынган хевирлерин база чепсектерин бүгү хемчеглер-биле сайзыраңгайжыдар болгаш ону өзулуг массалыг болдурар. Эки-туранын принцивин шыңгыы сагывышаан, политиктиг чырыдыышкынның системазында кичээлдерге партия кежигүнү әвестерни, хамыктың мурнунда активчилерни, комсомолчуларны болгаш аныяктарны, бүдүрүлгениң мурнакчыларын болгаш чаартыкчыларын калбаа-биле хаара тудар. Партия чырыдыышкынының системазында өөренип турар кижилер массаларга агитас-пропаганда ажылын чоруткан, илеткелдерни кылган, беседаларны чоруткан, чедип алган билиглерни ажылчы чоннарга дамчыдып берген турарын оралдажыр;

в) массалыг пропаганданың хөй янзы хевирлериниң: хуралдарының, конференцияларның, айтырыг болгаш харылар кежээлериниң, аас журналдарының, тематиктиг кежээлериниң, дискуссияларының, культура университеттериниң, техниктиг дешилгениң университеттериниң болгаш клубтарының, дыштаныр хүннерде номчулгаларның болгаш ооң-даа өскелериниң идейлиг деңнелин бедидери дээш чүткүлүг демисежир, ажылдың бо хевирлериниң тус бүрүзү чангыс аай хөглээшкинче шилчий бербезин, а боттарының онзаланчак аргалары-биле коммунистиг идеологияны билдилиг болгаш чедингири-биле пропагандалаан, чаа кижини кижизидеринге дузалаан турарын чедип алыр;

г) пропаганда ажылының кижизидикчи ролюн, билдингир болгаш дээштиг чоруун бедидер сорулга-биле чечен чогаал литературазының дээре чогаалдарының идейлиг болгаш сеткил-сагыш хайныкшыдар салдарын идепкейлиг ажыглаар. Чечен чогаал литературазының чогаалдарын, шиилерни, кинофильмнерни чугаалажып көөрү-биле номчукчулар болгаш көрүкчүлер конференцияларын үргүлүү чыылдырар; кинофестивальдерни болгаш кинолекцияларны, чечен чогаал литературазының, уран чурулганын, скульптураның делгелгелерин кылыр, библиография ажылын, ном болгаш музыка пропагандазын өскижидер;

д) эң ылаңгыя көдээге агитас-массалыг ажылдың өзулуг төптери болур ужурлуг культура ордуларының болгаш бажыңнарының, клубтарның, библиотекаларның, номчулга черлериниң, музейлериниң, парктарның болгаш өске-даа культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын өскижидеринче улуг кичээнгейни салыр;

е) ажылчы чоннарның ортузунга оларның чурттап турар черлериниң аайы-биле идей-кижизидилгелиг ажылды күштелдирер. Кижизидилге ажылының тус-тус хевирлерин калбаа-биле практикалаар, совет кижи бүрүзүнге чедер, ооң идейлиг өзүлдезинге дузалаар, кижилериниң медерелинде капитализмниң артыышкыннарынга удур тодаргай болгаш иле демисежир.

Совет кижилериниң коммунистиг кижизидилгезиниң херээнге профәвилелдериниң, комсомолдуң, хөй-ниитиниң бүгү-ле массалыг организацияларының болгаш чогаадыкчы әвилелдериниң улуг ролюн СЭКП ТК чугулалап демдеглеп тур. Бистиң чуртувуска идей-кижизидилгелиг ажыл бир әвес ону профәвилелдериниң, комсомолдуң болгаш хөй-ниитиниң өске-даа организацияларының ажыл-чорудулгазының төп черин ээлээр болза, бир әвес аңаа бистиң хөй-ниитивистиң канчаар-даа аажок улуг күштери киржир болза, чүгле ол таварылгада калбак хемчээлди ап, бодунуң салдары-биле совет кижи бүрүзүн хаара тудуп шыдаар.

4. Пропаганда ажылын чүүл-бүрү хевир-биле чорударының, чурттакчы чоннуң янзы-бүрү кезектериниң профессия, хар-назы, әртем-билиг, национал болгаш өске-даа онза чүүлдерин бүгү талалыг барымдаалап көөрүнүң өргежок чугулазынче партия комитеттериниң болгаш организацияларының кичээнгейин СЭКП ТК угландырып тур.

Ажылчыннар болгаш колхозчулар ортузунга пропаганда ажылын чорударда күш-ажылды болгаш социалистиг өнчүнү бедик медерелдиг, коммунистиг өзү-биле көөрүнге кижизидеринче, коллективизмни, бот-боттарынга дузалажырынче болгаш бот-боттарын хүндүлежириннче, амыдырал-чуртталгага коммунистиг аажы-чаңның норма-чижектерин хөгжүдеринче, чаартыкчы өзүга болгаш өргижирээн чорукка база өргиниң артыышкыннарынга эптеш чок болурунуң өзүзүнга кижизидеринче онза кичээнгей салыр.

Интеллигенция ортузунга пропаганда ажылын угаан ажылының ажылдакчыларының идейлиг кижизидилгезин, политиктиг чырыдыышкынын, оларны массаларга идепкейлиг кижизидилге ажылынче хаара тударын колдадып тургаш, ниитилелдин чаагай чоруунга күш-ажылга моральдыг идиглерни чанчыктырарынче угландырар. Чогум-на харын бедик коммунистиг идейлиг чорук, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле болгаш улустуң амыдыралы-биле үзүлбес харылзаа совет ниитилелге бодунуң ролюн эңне долузу-биле илередир арганы интеллигенцияга берип турарын барымдаалап көөр херек.

Аныяктар ортузунга идей-кижизидилгелиг ажыл ниитилел болуушкуннарын оларның шын билип алырынга, коммунистиг моральдың принциптерин хууда ханы үзел-бодалы болдурарынга, буржуаз идеологияның политикадан дашкаар, дужун хараар чоруктарның илерээшкиннеринге эптеш чок чорукту чанчыктырар ужурлуг. Кол кичээнгейни политиктиг чырыдыышкынга, аныяк оолдар, кыстарның ниити билиг, профессионал-техниктиг болгаш культурлуг билиинин деннелин бедиринче, совет патриотизмниң, күш-ажылды хүндүлээриниң, ниитиниң өнчүзүн камныг көөрүнге, бодунуң хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгаларының канчаар-даа аажок улуг төөгүлүг утка-шынарын медерел билиринге оларны кижизиде-ринче мөөңнээш, комсомол организацияларының ажылының деңнелин көдүрер херек. Аныяк салгакчыларны сергелең, әрес болгаш маадырлыг, коммунизмниң алыс типелгезинге чайгылыш чок бүзүрелдиг кылдыр кижизидер херек.

Аныяктар ортузунга коммунистиг идеологияның пропагандазы хевирлериниң болгаш аргазынын-даа талазы-биле хөй янзы, солун, дириг, чечен, делгереңгей байдалдыг болур ужурлуг. Марксисчи-ленинчи теорияның эң чугула айтырыгларын, бистиң партиявыстың болгаш чуртувустуң маадырлыг төөгүзүнүң эң чугула айтырыгларын өөренирин, әрткен үениң дайынчы чанчылдарынга болгаш амгы үениң күш-ажылчы маадырлыг чоруктарынга, коммунизмниң типелгези дээш совет улустың шылгаңгай чижектеринге кижизидерин ооң үндезини кылдыр салыры өргежок чугула.

Херээженнер ортузунга пропаганда ажылын оларның идейлиг негелделерин болгаш сонуургалдарын бедидеринге, херээженнерни, эң ылаңгыя бажың ээлерин идепкейлиг хөй-ниити-политиктиг амыдыралче, шажынчы хоозун бодалдарга, хүүнүн кызыы сонуургалдыг артынчыларынга удур демиселге хаара тударынга чагыртыр. Херээженнериң идейлиг кижизидилгези көскү черни ээлээр болгаш аас база парлалга пропагандазының бүгү-ле хевирлериниден бодунуң илерээшкинин тывар ужурлуг. Оларның профессионал ажылын болгаш кылын турар ажылының хевирин барымдаалап турган, херээженнерге лекцияларны, беседаларны болгаш өскедаа хемчеглерни үргүлүү болгаш улам бедик деннелге чорудар херек. Херээженнерни феодал-байлар өзүзү-биле көөр чоруктун илерээшкиннери-биле хайыра чок демиселди чорудары өргежок чугула.

Партия организациялары болгаш комитеттери пропаганда ажылын чорударда ажылчы чоннарның интернационалчы кижизидилгезинче, улустарның найыралын улам ынай быжыглаарынче, социалистиг нацияларның чайгылыш чок чоокшулажыышкынынче болгаш бот-боттарының аразында бүгү талалыг байлакшыдыышкынынче кол кичээнгейни угландырар, бистиң чуртун чурттакчы чоннуң янзы-бүрү кезектериниң **национал онза байдалдарын** шыңгыы барымдаалап көөр ужурлуг. Буржуаз национализмниң илерээшкиннеринге, әрткен үениң социал чөрүдээлерин хажыдар, чажырар болгаш кандыг-бир нацияның өзүлүг төөгүзүн, ССРЭ-ниң өске улустары-биле бот-боттарының аразында харылзааларын хажыдар дээн оралдажыышкыннарга удур национал талазы-биле хаглынчак болгаш онзаланыксаар чоруктарның чамдык илерээшкиннеринге удур эптеш чок демиселди чорудары өргежок чугула.

5. Марксизм-ленинизмни чогаадыкчы өзү-биле өөренири пропаганда ажылында шиитпирлиг үүл деп көрбүшаан, **партия чырыдыышкынының** идейлиг деңнелин бедидерин партия комитеттеринге хүлээдир.

Ажылчы чоннарның марксисчи-ленинчи үзел-бодалдарын хевирлеп тургузарынга, коммунистиг кижизидилгезинге Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының төөгүзүн шиңгээдип алыры чугула ужур-дузалыг дээрзин барымдаалаш политиктиг чырыдыышкынның системазынга СЭКП төөгүзүн өөрениринин методтарының болгаш хуусаазының талазы-биле янзы-бүрү хевирге калбаа-биле организастаар. Ооң-биле кады кол кичээнгейни Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында, дайын мурнунуң болгаш дайын сөөлүнүң чылдарында, ылаңгыя партияның XX съездизиниң соонда партияның ажыл-чорудулгаларын өөрениринче угландырар.

Чер-черниң партия организацияларының төөгүзүнден материалдарны калбаа-биле ажыглавышаан, ооң-биле кады бистиң партиявыстың төөгүзүнүң интернационалчы уткашынарын онзалап демдеглээри, СЭКП төөгүзүнүң чарылбас кезээ кылдыр эвилелдешкен республикаларның компартияларының төөгүзүн өөренири болгаш ажылдап кылыры өргежок чугула. Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң төөгүзү-биле СЭКП төөгүзүнүң алызындан тудуш харылзаалыын тайылбырлаар.

Амгы үениң байдалдарында партия организацияларының кол кичээнгейин экономиктиг билиглерни пропагандалаарынче, бүдүрүлгениң социалистиг аргазының хөгжүлдезинин хоойлуларын, ылаңгыя коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының база хоорайда болгаш көдээде бүдүрүлге харылзааларын улам ынай сайзырангайжыдарының оруктарын ханызы-биле өөрениринче угланган турар ужурлуг. Партияның XX болгаш XXI съездилериниң, СЭКП ТК-ның Пленумнарының идип үндүргени социалистиг экономиканы хөгжүдериниң кол-кол сорулгаларын, ол ышкаш үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының, тудугнуң, транспорттуң болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының экономиказының эң чугула айтырыгларын өөрениринче улуг кичээнгейни салыр херек.

Марксисчи философияның, амгы үениң ниитилел амыдыралының эң чугула чорудулгаларын диалектиктиг-материалистиг өзү-биле бодап көөрүнүң, ылаңгыя социализмниң коммунизмче шилчип өзүп киреринин дүрүм өзүгаар болуушкуннарының айтырыгларын болгаш бойдус эртеминиң чаачаа түүнелдерин өөренири политиктиг чырыдыышкынның системазынга чугула черни ээлээр ужурлуг. Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин ооң бүгү-ле чарылбас кезектериби-биле чаңгыс-аай кылдыр өөренири өргежок чугула. Өргежок чугула ниити билии болгаш теоретиктиг белеткели чок коммунистер болгаш партия кежигүнү әвестер политиктиг билиглериң үндезиннерин шиңгээдип алырынга политшколаларның ролюн бедидер.

6. Марксизм-ленинизмни шиңгээдип алырының кол, практика кырынга бодун бүрүнү-биле шынзыктырып бадыткаан аргазы болур **политиктиг бот өөредилгеже политиктиг чырыдыышкынны организастаарда кол кичээнгейни угландырган турар ужурлуг** деп СЭКП ТК санап тур. Амгы үеде, ажылчы чоннарның ниити эртеми, культурлуг болгаш политиктиг ниити билиглери дыка калбарып, теоретиктиг болгаш политиктиг литературалар массалыг тиражтарлыг парлаттынып үнүп турар апарганда ном-биле боду ажылдаарынга өргежок чугула белеткели чок үүгле ындыг кижилерниң бөлүмнерге болгаш политшколаларга өөренирин чедип алыры өргежок чугула.

Политиктиг бот өөредилгеге кол кичээнгейни бот өөредилгениң коллективтиг, семинарлыг хевирлеринче угландырар. СЭКП төөгүзүнүң доктаамал курстарын болгаш ол ышкаш ангы-ангы айтырыгларын, политэкономияны, философияны болгаш өске-даа эртемнерни өөренириниң талазы-биле теоретиктиг семинарларның калбак четкизин чер болганга тургузар, дыңнакчыларның практиктиг ажыл-чорудулгазы-биле болгаш профессионал сонуургалдары-биле холбашкан теоретиктиг айтырыгларны (тодаргай экономиканың, техниктиг депшилгенин, коммунистиг кижизидилгенин, марксисчи-ленинчи эстетиканың айтырыгларын, биологияның, физиканың, химияның болгаш оон-даа өскелериниң философтуг айтырыгларын) семинарларга өөренирин бүгү тала-биле деткиир.

СЭКП-ниң теориязын болгаш төөгүзүн боду өөренип турарларга дузаламчыны күштелдирер, оларга лекцияларны болгаш лекциялар циклин, тус-тус болгаш бөлүк кижилерге консультацияларны, теоретиктиг беседалажыышкынны болгаш конференцияларны организастаар. Теорияны боду өөренип турарларны практиктиг пропаганда ажылынче идепкейлиг хаара тудар.

7. **Политиктиг өөредилге дес-дараалашкан, харылзашкан болур чорукче** эң шыңгыы кичээнгейни салып, коммунист бүрүзү чыл келген тудум-на бодунуң идей-политиктиг деннелин доктаамал болгаш чүткүлдүг бедидип, марксизм-ленинизмниң чангыс аай өөредиин өөренип алырын шудургузу-биле чедип алырын партия организацияларынга хүлээдир. Коммунистер боттарының идей-политиктиг деңнелин бедидери-биле ажылдавайн турарының азы амгы үениң байдалындан дыка ырак кандыг-бир айтырыгларны долгандыр таптап туруп бээриниң фактыларын шиитпирлии-биле узутказар.

Сөөлгү чылларда политиктиг чырыдыышкынның таарымчалыг системазы партияда тургустунган. Партия организациялары ону улам сайзыратпышаан, политиктиг чырыдыышкынның кандыг-даа системазын шуут-ла туюлунга чедир тургустунган деп көрүп болбас дээрзин барымдаалаар ужурлуг. Кол сорулга болза, политиктиг өөредилгениң хевирлерин шилип алырынга эки-туранын принцивин шыңгыы сагывышаан, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү әвестерниң бүгү-ле хөй янзы негелделерин долузу-биле хандырары болур.

Партия организацияларынга политиктиг чырыдыышкынның моон адаанда чижек системазын сүмелээр:

а) марксисчи-ленинчи өөредилгениң әге чадазы болур политиктиг школа;

б) СЭКП төөгүзүн өөренириниң талазы-биле бөлүмнер болгаш теоретиктиг семинарлар;

в) марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренириниң талазы-биле бөлүмнер болгаш теоретиктиг семинарлар;

г) марксисчи-ленинчи философияны, политиктиг экономияны, тодаргай экономияны, атеизмниң айтырыгларын, агар политиканы, делегей байдалын, делегейниң коммунистиг шимчээшкинин өөренириниң талазы-биле теоретиктиг семинарлар болгаш бөлүмнер; экономиктиг школалар;

д) марксизм-ленинизмниң университеттери; марксизм-ленинизмниң классиктериниң тус-тус чогаалдарын, СЭКП төөгүзүнүн, политиктиг экономияның диалектиктиг болгаш төөгү материализмининиң, этиканың, эстетиканың, атеизмниң, делегейниң коммунистиг, ажылчын, демократтыг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкинининиң тус-тус айтырыгларын өөренириниң талазы-биле хууда планнарын өзүгаар, а ол ышкаш теоретиктиг семинарларга бот өөредилге ажылы болгаш өске-даа.

Комсомолдуң политиктиг чырыдыышкын системазын удуртурун болгаш аңаа дузалаарын күштелдирер, аныяктар-биле ажылдап билир болгаш ол ажылга ынак, дээре коммунистерни комсомолдуң политиктиг бөлүмнерин болгаш семинарларын удуртуру-биле тускайлап бээр, комсомолга пропагандист кадрларның ызыртынмас солчур чоруун чок кылыр болгаш ол кадрларны быжыг, турум кылдыр тургузар.

8. Партийжи пропаганданың деннели **пропагандист кадрлардан** шиитпирлии-биле хамааржыр дээрзин барымдаалаш, политшколаларның, бөлүмнериниң, теоретиктиг семинарларның удуртукчуларының, консультантыларның, лекторларның шилилгезин, кижизидилгезин, теоретиктиг болгаш методиктиг белеткелин өскижидерин партия организацияларынга хүлээдир.

Ол сорулгалар-биле:

а) партийжи ажылдакчыларны, а ол ышкаш инженерлерни, агрономнарны болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа тускай эртемниглерин пропагандисчи ажыл-чорудулгага калбаа-биле киириштирер. Марксизм-ленинизмниң эң чугула бодалдарын чогаадыкчы өзү-биле билдингир болгаш тодаргай кылдыр, амыдырал-биле ыяк холбаштыр тайылбырлап билир, тодаргай экономиканың айтырыгларының уг-шиин херекти билири-биле тып ап шыдаар, бүдүрүлгенин, колхозтарның болгаш совхозтарның практиктиг хереглелдерин эки билир чүгле бүгү талазы-биле белеткелдиг болгаш бүзүреллиг ындыг кижилер марксизм-ленинизмниң идеяларын чедишкинниг пропагандалап шыдаар дээрзин билип алыр херек. Пропагандистерниң ниити билиин калбартыр болгаш культурлуг деңнелин бедидер дугайында, оларның методиктиг мергежилин болбаазыраңгайжыдар дугайында улуг сагыш салыр;

б) партия комитеттериниң чанында пропагандистер семинарларының болгаш курстарының ажылын өскижидериниң хемчеглерин алыр;

в) пропаганда ажылының дуржулгазын солуннарга, журналдарга, брошюраларга болгаш номнарга, радио болгаш телевидение дамчыштыр чырыдарын күштелдирер. Пропаганда ажылының практиказынга болгаш методиказынга холбаштырган брошюраларның серизиндан «Пропагандистиң библиотекажыгажын» парлап үндүрер;

г) хөй-ниитиниң күштерин пропаганда ажылынга идепкейлиг киириштирер, пропагандистерниң ат-алдарын бедидериниң болгаш оларны мораль талазы-биле мактап деткииринин дугайында улуг сагыш салыр. Пропагандистерге хөй-ниитиниң даалгазын хөлүн эртир чүдүре бээр чорукту ажыл-херекке хоралыг шын әвес деп көөр болгаш хоругдаар. Пропаганда ажылын партийжи кол болгаш чугула даалга кылдыр көөр.

9. **Политиктиг чырыдыышкын бажыңнарының болгаш кабинеттериниң** ажыл-чорудулгазын идепкейжидерин болгаш пропаганда ажылының дээре дуржулгазын түүнеп үндүреринге болгаш нептередиринге, теорияны бот кичээл-биле өөренип турарларга болгаш пропагандистерге теоретиктиг база методиктиг дузаламчыны организастаарынга оларның ролюн бедидерин партия комитеттеринге хүлээдир. Партияның улуг-улуг эге организацияларының чанынга политиктиг чырыдыышкынчың кабинеттерин хөй-ниитиниң эгелеринге тургузуп, а ол ышкаш методиктиг чөвүлелдерни болгаш бөлүктерни тургузуп турарының практиказын чүүлдүг деп көөр.

Партияның көдээ райкомнарының политиктиг чырыдыышкын кабинеттеринге болгаш пропагандистеринге боттуг дузаламчыны көргүзер, пропаганда ажылының ажыктыг дуржулгазын түүнеп үндүрериниң болгаш нептередириниң талазы-биле ажылды әкижидер сорулга-биле областар болгаш крайлар төптеринге партия хооркомнарының политиктиг чырыдыышкын бажыңнарын партияның крайкомнарының, обкомнарының болгаш хамаарышкан хооркомнарының политиктиг чырыдыышкын бажыңнары кылдыр эде организастаар болгаш оларны бедик мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаар.

10. Политиктиг өөредилгениң идейлиг деңнели болгаш калбарар хемчээли **өөредилге номнарының, өөредилге-методиктиг болгаш дузалал көргүзүлге үүлдериниң** барындан дыка хамааржырын барымдаалааш, оларны тургузар талазы-биле ажылды үргүлчүлээр. Бирги ээлчегде марксизм-ленинизмниң составтыг кезектериниң болгаш эң чугула айтырыгларының талазы-биле янзы-бүрү допчу болгаш хөйте тааржыр өөредилге номнарын парлап үндүрери, ажык конкурстар организастаарының бодун шынзыктырган практиказын ол сорулгага калбаа-биле ажыглаары өргежок чугула.

Партия чырыдыышкынының системазынга хереглээри-биле философияның, атеизмниң талазы-биле, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң экономиказының талазы-биле, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң төөгүзүнүң талазы-биле, Азияның, Африканың болгаш Латин Американың улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининиң талазы-биле хөйте тааржыр өөредилге номнарын; хрестоматияларны (марксизм-ленинизмниң составтыг кезектер бүрүзүнге тустузунда); коммунистиг кижизидилгениң, марксисчи-ленинчи этиканың болгаш эстетиканың айтырыгларының, бойдус эртеминиң философчу айтырыгларының талазы-биле номнарны; политиктиг чырыдыышкынның хевирлериниң онзагай байдалдарын барымдаалап тургаш, дузалал көргүзүлге үүлдериниң сериязын 1960—1961 чылдарда белеткээрин болгаш парлап үндүрерин хандырар.

Политиктиг чырыдыышкынның бажыңнарын болгаш кабинеттерин көргүзүлге пропагандазының амгы үедеги техниктиг херекселдери-биле хандырар. Документалдыг болгаш хроникалыг төөгү революстуг кино-чуруктарның фондуларын халас ажыглаары-биле политиктиг чырыдыышкын бажыңнарынга болгаш кабинеттеринге бээрин; төөгү революстуг уран чечен кино-чуруктарны чиигеткен өртектер-биле көргүзерин чөпшээрээрин; политиктиг чырыдыышкынның системазынга ажыглаары-биле кыска метражтыг төөгү революстуг, документалдыг, әртем-тайылбырлыг кино-чуруктарны, а ол ышкаш диафильмнерни хөйү-биле тургузарын ССРЭ-ниң Культура министерствозунга хүлээдир.

11. **Лекция пропагандазының** калбарыышкынын күштелдирерин болгаш идейлиг деңнелин бедидерин партия комитеттеринге хүлээдир. Марксисчи-ленинчи теорияның айтырыгларының талазы-биле лекцияларның санын кызырарынче чамдык партия организацияларында илереп турар хөөнү ышкындырыг деп санаар. Лекцияларга амгы үениң ниитилел хөгжүлдезинин эң чугула чорудулгаларын шыңгыы анализтеп көөрүн ниити әреңгей шуугаазыннар-биле, билдингир шыныг үүлдерни шорулгактыг катаптаары-биле азы фактыларны кыдыра санаары-биле солуур чорукка удур демиселди чорудар. Лекцияларның шынарын үргүлүү контрольдап турар. Теорияның, партияның төөгүзүнүң болгаш политиказының айтырыгларына шынар талазы-биле ханы болгаш хевир талазы-биле тодаргай, чедингир лекцияларны чурттакчылыг бүгү-ле черлерге, бүдүрүлгелерге, тудугларга, колхозтарга, совхозтарга дыңнакчыларның онза байдалдарын барымдаалап тургаш доктаамал номчуп турарын хандырар.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партияның крайкомнарының, обкомнарының, райкомнарының чаңында, улуг эге организацияларның партия комитеттериниң чаңында лекторлар бөлүктерин быжыглаар. Политиктиг болгаш әртем билиглерин нептередир талазы-биле Бүгү-эвилел ниитилелиниң тус-тус черлерде салбырларының, комсомол комитеттериниң лекторлар бөлүктериниң ажылын әкижидер, оларның ажыл-чорудулгазынга партийжи контрольду күштелдирер. Әртемденнерни, чечен чогаалдың болгаш уран чүүлдүү ажылдакчыларын, бүгү адырларның тускай әртемниглерин, партия, совет, профәвилел, комсомол болгаш ажыл-агый ажылдакчыларын хөй-ниити шугуму-биле лекция ажылынче идепкейлиг хаара тудар.

12. Чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге **парлалганың** ролюн бедидер. Солуннарның болгаш журналдарның делгереңгей четкизин тургузарының болгаш номнарны массалыы-биле парлап үндүрериниң сорулгазы колдуунда шиитпирлеттинген амгы үениң байдалында кол чүве болза оларның идейлиг деңнелин чайгылыш чок бедидери, коммунистиг тургузуушкуннун өйү келген сорулгаларын шиитпирлээринге оларны билдилиг ажыглаары болур. Ол сорулгаларга өргежок чугула үүлдер болза:

а) чугула политиктиг, ажыл-агый, идеологтуг болгаш мораль-этиктиг айтырыгларны, партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдың чаа, эң-не боттуг хевирлерин болгаш аргаларын парлалгага дидими-биле тургузар, ажылдап кылыр болгаш пропагандалаар. Солуннар болгаш журналдар өзүлүг улусчу индир болур, хүүнүн бүгү-ле чугула айтырыгларынга харыларны бээр, амыдыралче идепкейлиг шымныып кирер болгаш коммунистиг тургузуушкуннун база ажылчы чоннарны кижизидериниң тодаргай сорулгаларын шиитпирлээр талазы-биле партияга шудургу дузалаар;

(Төнчүзү 3-ну арында).

Амгы үениң байдалында партия пропагандазының сорулгаларының дугайында

СЭКП Төп Комитединиң доктаалы

(Төнчүзү).

б) парлалгага пропагандистиг материалдарның утказын болгаш шынарын үндезини-биле экижидер, марксизм-ленинизмниң теоретиктиг бодалдарын улус массаларның төөгүлүг чогаадылгазы-биле үзүлбес харылзаалыг кылдыр илередир. Парлалгага пропагандистиг түүлдерге ниити шуугаазынарны болгаш катаптаашкынарны болдурбас, ылавыалдыг, тодаргай сан-медээлерни болгаш барымдаалап көргүскен, мобилизастап турар түүнелдерни чижек кылдыр киирер, материалды бээриниң хевирин янзы-бүрү болдурар (түскай арыннар, рецензиялар, чогаадыкчы чугаалажыпкынар болгаш оон-даа өске) херек. Партийжи дайынчы публицистика жанрын бүгү хемчеглер-биле ажыглаар, партияның болгаш чазактың хемчеглерин, чурттуң иштики болгаш даштыкы амыдыралының эң чугула болуушкуннарын оперативтиг тайылбырлаар, совет ниитилелге өжээннешкек идеологияны чидии-биле сойгалап илередир. Ылангыя ажыктыг чижектерге массаны өөредири, совет улустуң кайгамчык улуг чедиишкиннерин, бистиң ниитилелдиң амыдыралында чаа, коммунистиг түүлдүң эге демдектерин парлалгага калбаа-биле көргүзери чугула;

в) парлалга пропагандазынга түгле кызыы бөлүк авторлар киржир хоралыг практиканы узуткаар, партия болгаш совет ажылдакчыларны, әртемденнерни, бүгү адырларның түскай әртемниглерин, үлетпүрүн болгаш көдээ ажыл-агыйның чаартыкчыларын, чечен чогаалдың болгаш уран түүлдүң ажылдакчыларын парлалгага түве бижиринче хандыдар, амыдыралды билир болгаш партия, күрүне, ажыл-агый ажылының талазы-биле дуржулгалыг кижилерниң иштинден, ажылчын болгаш көдээ корресподентилерден чаа журналисчи болгаш автор кадрларны түүкүлүү-биле өстүрер. Хүнүн чугула айтырыгларынга хамаарыштыр тодаргай, угаанга артын каар түүлдерни парлалгага оперативтиг чырыдып шыдаар мергежилдиг публицистерни, пропагандистерни, революсчу, теорияның билдилиг тайылбырлакчыларын солун, журнал бүрүзүн долгандыр сырый каттыштырары әргежок чугула;

г) солуннар редакцияларында пропаганда килдистериниң ролюн бедидер, белеткелдиг болгаш бодунуң херээн билир ажылдакчылар-биле оларны быжыглаар. Районнар болгаш хоорайлар солуннарының чанында пропаганданың штаттан дашкаар килдистерин тургузарының практиказын болгаш парлалга органнарының ажыл-чорудулгазынга хөй-ниитини киириштириниң өске-даа хевирлерин түүлүг деп көөр;

д) солуннарга, журналдарга, брошюраларга, номнарга партия организацияларының идей-кижизидилгелиг ажылынын болгаш эң дээре пропагандистерниң дуржулгазын ханызы-биле түүнеп көргүзер болгаш калбаа-биле нептередир, аас болгаш парлалга пропагандазының практиказының база методиказының айтырыгларын тургузар болгаш чугаалажып көөр;

е) миллион-миллион ажылчыннарга болгаш тараачыннарга таарыштырган массалыг политиктиг номнарны хөйү-биле парлап үндүрер, номнарга теорияның болгаш партияның политиказының чугула айтырыгларын чедингир, тодаргай хевир-биле тайылбырлаар, коммунизм тургузуушкунуның болгаш чаа кижини кижизидериниң дуржулгазын түүнеп көрген, амгы үениң эң чугула болуушкуннарын тайылбырлаан турар ужурлуг. Ол номнар хемчээлиниң талазы-биле улуг әвес, полиграфия талазы-биле эки күүсеттинген, өртээ аар әвес болур ужурлуг.

13. Марксизм-ленинизмниң идеяларын пропагандалаарының, коммунистиг тургузуушкунуның планнарын чеднишкинниг боттандырары дээш демиселче ажылчы чоннарны мобилизастаарының сорулгаларынга **радио дамчыдылгазын** болгаш **телевидениени долузу-биле ажыглаарын** эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, бүгү партия организацияларынга хүлээдир. Радионуң болгаш телевидениениң идейлиг деңнелин бедидер, марксисчи-ленинчи теорияның үндезин айтырыгларынга, партияның иштики болгаш даштыкы политиказының эң чугула айтырыгларынга тураскааттынган, дыңнакчыларның эң-не калбак бөлүктерин сонуургадып болур аргалыг утка-шынарлыг, доктаамал беседаларны болгаш лекцияларны доктаамал дамчыдар. Удуртукчу партия, совет, ажыл-агый ажылдакчылары ажылчы чоннарның сонуургап турар айтырыгларынга харылаары-биле радио болгаш телевидение дамчыштыр лекцияларны номчуп, илеткелдерни кылып турарын доктаадыр.

14. **Коммунистиг кижизидилгеге, пропаганда ажылынга ниитилел әртемнериниң ролюн бедидер.** Партия пропагандазы шудургу шинчилекчи бодалдың күсели-биле үзүктел чок байлакшып, эң дээре әртем күштери аная шуут болгаш идепкейлиг киржип турда, ол түгле ынчан өзулуг ханы болгаш боттуг бооп болур. Бодунуң әәлчәәнде ниитилел әртеми бир әвес ол коммунистиг тургузуушкуннуң болгаш идеология ажылының практиказы-биле, партия пропагандазының эң чугула айтырыглары-биле тудуш харылзашкан ындыг таварылгада бодунуң сорулгаларын түгле ол күүседип шыдаар.

Ниитилел әртемнериниң ажылдакчылары партияның болгаш улустуң коммунизм дээш демиселиниң дуржулгазын өөренип көөр болгаш түүнеп үндүрер, амыдыралче ханылап кирер, бо үениң теоретиктиг үндезин айтырыгларын, социализмниң коммунизмче шилчилгезиниң дүрүм өзугаар болур кол-кол түүлдерин чогаадыкчы өзу-биле ажылдап кылыр хүлээлгелиг. Совет әртемденнериң хүндүлүг хүлээлгези—моон аланда ажылдарны белеткээри болгаш парлап үндүрери болур:

а) СЭКП төөгүзүнүң талазы-биле хөй томнуг ажылды, аная бистиң партиявыстың хөй талалыг ажыл-чорудулгазын делегейниң коммунистиг шимчээшкининге оон дуржулгазының бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазын бүгү тала-биле илередип көргүскен турар ужурлуг;

б) ССРЭ-ге коммунизмни тургузарының эң-не чугула, негеттинип турар айтырыгларының талазы-биле философтарның, экономистерниң болгаш төөгүчүлерниң кады кылган шинчилел ажылдарын;

в) коммунистиг тургузуушкунуң оруктарының дугайында, социализмниң делегей системазының хөгжүлдезиниң дүрүм өзугаар болур түүлдериниң дугайында, делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш демократтыг шимчээшкининиң дугайында, капитализмниң ниити кризизиниң амгы үедеги үе-чадазының дугайында, империализмниң колониалдыг системазының буступ дүшкениниң болгаш Азияның, Африканың база Латин Американың улустарының национал-хосталгалыг демиселиниң хөгжүлдезиниң дугайында әртем ажылдарын;

г) капитализмниң буржуаз, барын социалистиг болгаш ревизионистиг камгалакчыларының әртемге улур хоозун теорияларын сойгалап илередип турар әртем ажылдарын.

Амгы үеде, идеология ажылының ужур-дузазы канчаардаа аажок улуг хемчээлдии-биле өзүп келгенде, ниитилел әртемнериниң болгаш оларның кадрларының эң чугула сорулгазы болза, аас болгаш парлалга пропагандазын практикаже шиитпирлиг чоокшуладыры, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң хөрээнге боттуг салыышкынны киирери болур. Ниитилел әртемнериниң әртем ажылдакчылары болгаш башкылары пропаганда ажылынга болгаш оон дуржулгазын әртем талазы-биле түүнеп үндүреринге, партия чырыдыышкынының системазынга хереглээр планнарны, программаларны, өөредилге, методика болгаш өске-даа түүлдерге дузалаар херекселдерни ажылдап кылырынга, марксизм-ленинизмниң талазы-биле массалыг тайылбыр номнарын тургузарынга идепкейлиг киржир, лекцияларны, илеткелдерни болгаш беседаларны кылыр хүлээлгелиг.

15. Өөредилгени ниитилелге ажыктыг күш-ажыл-биле холбаштырары өөреникчи аныяктарның марксисчи-ленинчи үзел-бодалының болгаш коммунистиг бедик медерелиниң хевирлеттинип тургустунарынга онза таарымчалыг байдалдарны тургузар дээрзин барымдаалаан, **дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге идей-кижизидилгелиг ажылды** улам ынай экижидериниң әргежок чугулазынче партия комитеттериниң болгаш организацияларының эң шыңгыы кичээнгейин СЭКП ТК-зы угландырып тур.

Дээди өөредилге черлеринге марксисчи-ленинчи әртемни башкылаарының деңнелин бедидери, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин чогаадыкчы өзу-биле солун кылдыр тайылбырлап, революстуг теорияны өөрениринге ынакшылга студентилерни чаңчыктырып шыдаар башкы кадрларны ниитилел әртемнериниң кафедраларынга ажылдадыры-биле хаара тудар. Студент бүрүзү марксисчи-ленинчи теорияны чогаадыкчы, амыдырал-биле үзүктел чок холбашкан өөредиг кылдыр шиңгээдип алган, ол теорияның эң чугула түүнелдерин бодунуң практиктиг ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуруп билген турарын кызымаккайы-биле чедип алыр. Студент аныяктарны хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг киириштирер, пропаганда ажылының тодаргай чаңчылдарын оларга сиңниктирер.

Улус өөредилгезиниң системазын эде тургусканы-биле холбаштыр коммунистиг ниитилелдиң бүгү талазы-биле белеткеттинген тургузукчуларын кижизидер хүлээлгелиг ортумак школаларның болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниң ролю дыка бедээн. Ынчангаш ортумак өөредилге черлериниң өөреникчилериниң болгаш студентилериниң коммунистиг үзел-бодалын, бедик медерелин хевирлеп тургузар дугайында сагыш салыышкын амгы үеде онза чугула ужурдузалыг болуп турар. Өөренип турар түүлдерин шиңгээдип ап тура, өөреникчилер болгаш студентилер материалистиг үзел-бодалдарны, коммунистиг идеологияны шиңгээдип алган, партияның политиказын билип, ону амыдыралга боттандырары дээш демисежип өөренген турарын чедип алыры әргежок чугула.

Политиктиг билиглерниң үндезиннериниң нептерентей билдингир курузун ортумак школаларның үстүкү классталарына болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниң үстүкү курстарына өөредирин 1961—1962 өөредилге чылындан эгелеп боттандырып чорудары әргежок чугула деп санаар. Ол курска өөренириңге хереглээр тускай өөредилге номун белеткээр.

16. Идеология ажылын, бирги әәлчегде оон шиитпирлиг партия организацияларындан СЭКП ТК-зы негеп тур. Партия пропагандазының айтырыглары партия комитеттериниң болгаш партия эге организацияларының кичээнгейниңе төвүнге үргүлчү турар, бюроларга, пленумнарга, партия активиниң хуралдарынга, партия эге организацияларынга ол айтырыгларны үргүлчү чугаалажып көрүп турар ужурлуг.

Партия пропагандазын удуртурун экижидериниң чайлаш чок негелдези болза, кадрларны шын шилип алыры, таарыштыр тургузары болгаш кижизидери болур дээрзин СЭКП ТК онзалап демдеглеп турар. Партия комитеттериниң идеология ажылының айтырыгларын харылап турар удуртур ажылдакчыларын шилип алырын болгаш кижизидерин доктаамал экижидери, аныяк, белеткелдиг кадрларны дидими-биле депшидип үндүрери чугула.

Партия пропагандазының, политиктиг чырыдыышкынның болгаш коммунистерниң база бүгү ажылчы чоннарның идейлиг каңналыышкынының херээ—бүгү коммунистерниң, бирги әәлчегде партияның удуртур ажылдакчыларының эң чугула сорулгазы ол болур. Оларның хүлээлгези—пропаганда ажылын ханызы-биле билири, ону хүн бүрүде чорудары болгаш аная бодунуң киржири, идейлиг деңнелин кылымак бедидериниң, марксизм-ленинизмни шиңгээдип алырының үлегерчижээ болуру. Бүгү-ле партия организацияларына идейлиг амыдырал хайныышкынныг чоруттунган турарын чедип алыр херек.

Партия организациялары идеология ажылын бүгү-ле черлерге күштелдиреринде хандырар, марксизм-ленинизмниң идеяларын пропагандалаары амгы үениң сорулгаларының деңнелинге турарын, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң хөрээнге коммунизмниң типелелгези дээш демиселге үре-түүнелдиг бараан болурун чүткүлдүү-биле чедип алыр дээрзинге быжыг бүзүрелин СЭКП ТК илередип тур.

1960 чылдың январь 9.

КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ СОРУК КИРИИШКИНИ

Сүт бүдүрерин көвүдедириниң оруктары

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер талазы-биле СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирген бистиң ферманың саанчылары, кадарчылары чеди чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир, чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле Американы кыска хуусаада чедер дээш демиселге боттарының үлүүн киирери-биле әрткен көдээ ажыл-агый чылында багай әвес ажылдаанар.

Бистиң фермаыста 6 саанчылар боттарында быжыглаттынган он-он инектерни ажаап, саап турарлар. 1959 чылда ферма бүдүрүлге планын өзугаар инек бүрүзүнден 1200 кг сүт саар ужурлуг турган. Ниити сүт саалдазының планы 85 тонна. Бисте дуржулгалыг саанчы эштер Ооржак Севилбаа, Ооржак Шанмак аныяк саанчыларга дузалажып, сүт саалдазын албедир дээш демисежип турар. Саанчылар ортузунга калбарган социалистиг чарыш үре-түннелдиг болган. Чыл дургузунда ферма инек бүрүзүнден 1300 кг хире сүттү саап алган ийикпе, ниитизи-биле 93.868 кг сүт алдынган.

Саанчы бүрүзү алган бедиткен хүлээлгелерин ажыр күүсеткеннер. Инек бүрүзүнден эш О. Севилбаа 2250 кг, О. Шанмак 2000 ажыг кг, К. Фина 1300 кг, Сержинмаа 1150 кг, аныяк саанчы Х. Борбак майдан эгелеп саанчылаап, сес айлар дургузунда 1000 ажыг кг сүттү саап ап, 1960 чылды күш-ажылчы чедиишкиннери-биле утказаннар.

Сүт бүдүрерин көвүдедирде инектерге эки ажаалга, чемгерилге негеттинер. Фермада инектер эки кажаада,турум азыралда тургустунган. Амгы үеде сүттүг инектерге хүн бүрүде 16 кг кукуруза силозу, 5 кг могар сиген, 5 кг шынаа сигени, 2 кг сула далганы бердинип турар. 30 инек шуут чер одарлап турар. Ам кышкы байдалда инектериниң сүткүрү чайгызындан кудулавайн турар. Аныяк болгаш дунгужун төрээн инектерни бызаа эмзирбейн саарын әрткен чылын чоруткан бис. Бо чорук сүттү әлбедиринге улуг ужур-дузалыг болган. Бо чылын 60 инектерни хайдактап саар деп турар бис. Амгы үеде 30 инек бызаалаан. Оларның бызаалары түскай азыралда турар. Бызааларны соок байдалга чаңчыктырып доруктурар мурнакчы арганы ажыглап, чаш бызааларны ол арга-биле доруктуруп турар бис.

Бистиң кадарчыларывыс ДелгерООл биле Доржу инектерни чылдың дөрт эргилдезинде әәлчежип кадарып, хүнүн-не чаа, шүм оттуг одарларны ажыглап турарындан күжү эки. Чаа төрүттүнген бызааларны саанчы бүрүзү 21 хонукта ажаап доруктурар чурум бисте быжыккан. Бызаа саанчының холунга 21 хонгаш, оон кадарчының ажаалгазынче шилчиир.

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер дугайында партияның ленинчи Төп Комитединиң декабрь Пленумунуң шиитпирлерин танышкаш, ажыглап болур аргаларны, мурнакчы дуржулганы ажыглап, санап көргеш, чаа бедиткен хүлээлгелерни бистиң ферманың ажылдакчылары алган. Коммунистиг тургузуушкуннуң өндүр чаагай программазын айыткан партияның XXI съездизиниң соонда әрткен үе — бистиң чурттуң үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинге улуг күш-ажылчы чедиишкиннер-биле демдеглеттинген. Чеди чылдың ийиги чылын улам чайынналчак көргүзүглер-биле демдеглээр күзел-сорук долдунган бүгү ажылышчилер-биле кады бистиң саанчыларывыс, кадарчыларывыс 1960 чылда сүт бүдүрерин 1959 чылдыындан ийи катап улгаттырар хүлээлгени алганнар. Ферма ажылагый чылының дургузунда инек бүрүзүнден 2020 кг сүттү, ынчаарга чамдык О. Севилбаа, О. Шанмак ышкаш саанчылар 2500 кг-дан куду әвес сүттү бир инектен-не саарын хүлээнгеннер.

М. МУНУЯА,

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң Арыг-Бажы СБФ-ның учётчиги.

Хамык ужур хүлээлгени күүседиринде

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының хуралынга СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң доктаалын колхоз даргазы өш Найдың таныштырып илеткээн. Колхозчулар Пленумнуң доктаалын бир үн-биле хүлээп албышаан, амыдыралга боттандырары-биле саналдарын берген болгаш социалистиг хүлээлгелерни алган.

Ниитиниң ажыл-агыйы әрткен чылда малдың баш санын өстүрер, продуктулуун көвүдедир, тудуг планын күүседир болгаш өске-даа түүлдер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин колдуунда күүседкен.

Мал 45 кыштагларда ажаатты-нып турар. Бүгү малчыннар чүзүнчүзүн малды менди кыш ажырар дээш оон кышкы ажаалдазын күштелдирген. Школаларның, эмнелге салбырының болгаш өске-даа албан черлериниң коллективтери тус-тус участоктар аайы-биле малчыннарга шефтээн. Садыгларның үнүүшкүнү организастаттынган.

Чүзүн аайы-биле малдың баш санын өстүрериниң, продуктулуун көвүдедириниң, күрүнеге продуктуларны садарының планын чедиишкинниг күүседирин малчыннар колхозчуларның ниити хуралынга хүлээнген. Колхоз чаа ажыл-агый чылында бир инектен-не 1400 кг сүттү саап алыр деп хүлээлгени алган, 200-тен әвәәш әвес бызааны чагыштырып өстүрер, бызаа бүрүзүнүң дириг деңзизин 6 ай болгуже улам немей өстүрер.

Колхозтуң дээре саанчылары О. Чечеймаа, С. Дыртык-Көк бо чылын бир инектен 1600—1700 кг сүттү саап алыр деп хүлээлге ап турар. Артель хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,9 кг дүктү кыргыырын, дүктүн ниити чыылдазын 10260 кг чедирерин хүлээлгеге айыткан, ол болза әрткен чылдыындан 1,3 катап хөй болур. Хойжу О. Доржу хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү кыргып, 100 хойдан-на 125 хураганны алырын хүлээнген.

Хаван ажаакчылары чеди чылдың ийиги чылында бир хавандан-на 15 хаван оолдарын алыр болгаш 330 хаванны семирти азыраан, 25 тонна хаван эдин күрүнеге садар. Куш ажаакчылары бо чылын куштуң баш санын 8000 чедир өстүрер.

Хову ажылында колхозчулар тараа культураларын, картофельди, кукурузаны болгаш өске-даа культураларны тарып өстүрерин эжижидер, оларның шөлүн калбартыр болгаш дүжүттүүн бедидер дугайында улуг сорулганы салып турар. Колхозчу тудугжулар бо чылын тудугларга хереглээр 2659 кубометр ыышты ам кезип доозупкан. Оон сөөртүлгези декабрьның төнчүзүнге чедир доостур. Олар 30 тонна чугайны, 400 кубометр дашты, 42000 саманны болгаш 100 мун туйбуну чогуур хуусаазында белеткээрлер. Ам хамык ужур алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринде.

О. ХУНА.

Чаа күш-биле

Бистиң областың мурнакчы хойжузу О. Лопсаңчапка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывысканы — областың бүгү малчыннарының чоргааралы болур.

Ол чорук бисти улам сорук киирип, чаа күш-биле ажылдаарын кыйгырып турар. Әрткен чылын меңээ быжыглаан 328 хойдан 351 хураганны доруктуруп, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү кыргып алган мен. Ам менде 400 ажыг хой февраль айда хураганнап эгелээр болгаш оларның кажаазы чылыгаттынган, чымчак сиген, дус четчир санныг белеткеттинген.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлери-биле танышкаш, бодумга чаа хүлээлгени ап, бо чылын 100 баш төрүүр хойдан 115 хураганны, хой бүрүзүнден 2,1 килограммдан әвәәш әвес дүктү кыргып, хойларның күш-деңгелин ортумактан өрү кылдыр азырап кадарымны хүлээндим.

Н. ДАПЫЙ-ООЛ,

Тес-Хем районнуң Ленин атты колхозунуң хойжузу.

МУРНАКЧЫ ХОЙЖУ

Эш Сагаан Хамчан—Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң мурнакчы аныяк хойжузу. Ол, 1950—1956 чылдарда адазының ажылынга дузалажып, оон мал ажаар болгаш азыраар дуржулгазын өөренип ап чораан, а 1957 чылдан бээр улуг кадарчы болуп ажылдап келген. Оон чугаалап турары болза:

— Чыл бүрүде 350—400 баш төрүүр хойну кадарып келдим, 100 баш хойдан-на 105 — 110 хураганны ажаап ап, а хой бүрүзүнден 1,9 — 2,0 кг дүктү кыргып ап турдум. Партия бисти улам эки ажылдаарынче сорук киирип турар. Мындыг үеде, чеди чылдың ийиги чылында ниити чедиишкиннерге күш-ажылчы салыышкынымны улам өстүрерин шиитширлеп алган мен. Тодаргайлаарга, бодумнуң кададымда 400 хойларның азыралын болгаш ажаалгазын улам эжижидип, оларны чылда ийи удаа төрүдерин практикалап тургаш, 100 хой бүрүзүнден 150 хураганны, хой санындан 2,2 кг дүктү алырын хүлээндим.

Хойжунуң ол сөстери болгаш хүлээлгелери Төрээн чурттуң, партияның мурнунга оон патриотчу чүткүлдүүнүң дугайын, совет улустуң көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер дээш ниити демиселинге идепкейлиг киржир деп шынчы күзелдиниң дугайын херечилеп турар.

Ч. БАР-ООЛ.

Колхозчу суурнуң культуразы өзүп турар

Рязань область. Рыбновск районда мурнакчы «Россия» колхозтуң ажыл-ишчилери бай-шыдалдыг болгаш культурлуг чурттап турарлар. Колхозчуларның эки кылган туйбу бажыннарында сайгылгаан, радио, телевизорлар, шевергин стол, сандайлар бар. Суурда ургларның музыка школазы, чуруктар делгелгези ажыттынган, делгеде сураглыг орус чурукчуларның чуруктарының хоолгаларын делгегилээн.

Чурукта: 1) «Россия» колхозтуң колхозчулары мындыг бажыннарда чурттап турарлар. 2) Колхозтуң чуруктар делгелгезинде.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДАН ИИИ МЕДЭЭ

ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛДЕР

Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозунда көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези чедиишкиниг чоруп турар. Янзы-бүрү маркаларның 26 тракторлары, часкы тарылгага ажыглаттынар бүгү сеялкалар болгаш андазынар бүрүнү-биле септеттинген. Арткан тракторларның септелгези февраль айның 1-де доостур.

Ол ышкаш кызыл-тастың, арбайның үрезини четчези-биле арыглаттынган. Чоокку үеде суланың арыглаашкыны доостурубиле часкы тарылганың бүгү үрезиннери белен болур.

ЖУРНАЛ—СОЛУН

Туранга районнуң партия организацияларының секретарьларының, бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының болгаш хана солуннар редакторларының семинары болуп әрткен. Аная «Хадын» колхозта доктаамал үнүп турар журнал—солуннуң ажылының практиказын бүгү черлерге нептередирин чугулалап көрген.

Ындыг солуннарны үндүрери берге әвес. Картын аштап казып-кан кинопленказынга беге-биле колхозта болуушкуннарны бижээш, киноаппарадын дамчыштыр үндүрер.

Коруукчулерниң чагыы

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң Чыраа-Бажы суурга болган колхозчу чоннуң калбак хуралынга ында клуб эргелекчизи Байыр-ООЛ, библиотека эргелекчизи Ичин-Хорлуу болгаш кино механиги Шыдыраа олар боттарының отчеттарын кылганнар.

1959 чылдың ийиги чартыында көдээ клуб әвәәш әвес ажылдарны кылган. Клубка чорудар ажылдарның планын оон чөвүлели ай санында кылып келген болгаш неделяның хүннерин чорудар ажылдар аайы-биле хувааган турган: 3 катап кино-чурук көргүзер, арткан хүннеринде лекция номчулгазы, айтырыгхарыы кежээлери организастаар болгаш политөөредилге кичээлдерин чорудар. Чартык чыл иштинде клубка 12 лекция, 8 концерт болгаш 106 кино-чурук көргүзүглери болган.

Клубта бот-тывынгыр уран түүл бөлүүмнери доктаамал ажылдап турар, оларның ажылын башкылар Алдын-ООЛ, Билдин-Көк олар идепкейлиг удуртуп келген. Клубка кежээниң-не аныяктардан дежурныйлар үнүп турар. Олар түгле корумчурум тударынга өйлешпейн, харын хөй-ниити черлериниге бодун канчаар ап чоруурунуң дугайында чыылганнарга таныдылга ажылдарын чорудуп келгеннер.

1957 чылда колхоз библиотеказының фондузунга 800 ном санаттынып турган болза, ол бо чылын 4000 чедир өскен. Номчукчуларының саны 300 турганындан 614 кижи четкен.

Колхозчу чоннуң кино көөр сонуургалы дыка бедээн. Әрткен чылдың түгле сөөлгү үш айларында бизин кино көргеннериниң саны 7000 кижи чеде берген. «Коруукчулерниң кинога ындыг хандыкшылын чон ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп турган, база үнүп турган киноларны очулдуруп турганывыс түүнелинде чедип алган бис» деп, кино механиги эш Шыдыраа чугаалаан. Ол ышкаш киноже кирер билеттерни суурнуң кварталдарының аайы-биле тарадып, үнер кинонуң утказын баш бурунгаар тайылбырлап турар.

Четпестерни хуралдың киржикчилери шүүмчүлээннер. Клубта четчир санныг ойнаар хереклер чок, колхозтуң мурнакчыларының чуруктарын клубта көргүзүг самбыразынга аспайн турар. Оон ынай колхоз бодунга тускай кино аппарадын садып алыры чугула дээрзин хуралдың киржикчилери демдеглевишаан, ол саналды боттандырары-биле колхоз баштаар черинге сүмелээннер. Четпестерни чайладырын клуб чөвүлеринге дааскан.

К. КУУЛАР.

Кукурузаны тарыырының чаа аргазы

Закарпат область. Мукачевскиниң көдээ ажыл-агый техникумунуң башкызы инженер Николай Дмитриевич Фесик кукурузаны тарыырының чаа, алды булуннуг-уяланчак аргазын сүмелээн. Бо арганы ёзугаар кукуруза үрезинин шелге хөл шыдыраа карактары ышкаш кылдыр, олуй-солуй олурттур. Үрезиниң чыдар уялары деҥ булуннарлыг алды булуҥ хевирлиг болгаш ары өө дег олуй-солуй шугумнарлыг болур.

Кукуруза үрезинин бо арга-биле тарыырга, шөлдүҥ ажыглаттынары улгадыр, чүге дээрге, үрезиннер чыдар уяларның саны дөрбелчин-уяланчак арга-биле тараанындан 15,6 хуу хөй болур. Ынчангаш чүгле соо безин д,жуттуҥ немештир алыышкыны бети дизеле 15,6 хуу улгадыр. Алды булуннуг-уяланчак арга-биле кукурузаны тарыырга оон-даа өске ажыктыг чүүлдери база бар.

Бо чылын кылган бүдүрүлге шенелдеге дүжүт херек кырында 20—24 хуу бедиир болган. Мурнунда аргадан артык кол-кол чүүлдери мындыг.

Кукуруза үрезиннерин чаа схема ёзугаар тарып олурттурга, үрезиннер чемиштиг чүүлдерни эн-не четчири-биле шиҥгээдир. Одуруглар аразының болбаазырадылгазын ийи эвес, а үш угланыышкынларга чорудуп база болур. Бо чорук хол-биле кылыр ажылдың чарыгалын улам-на кызырар. Тарылга шөлүн ынчаар олуй-солуй болбаазырадырга хөрзүннүн доозунналыышкыны эвээжээр болгаш черниң кыры эки дескилежир, андазынның чарган шириктери шуут хоюглаттынар. Бо бүгү болза, оон соонда культивация кылырына болгаш ажаап алыышкын агрегаттарының ажылдаарына таарымчалыг болур. Бо арга-биле одуруглар аразын болбаазырадырга машиналарның халас шимээшкини кызырлыр, чүге дээрге, машиналарның ээр черлери база кызырлыр апаар. Хамыктың сөөлүнде үнүштерни хөл шыдыраа карактары ышкаш кылдыр чажып олурттурга, ел-шыктың бусталып үнери эвээжээр ужурундан бок үнүштерниң өзеринге бергедээшкиниерни тургузар.

Алды булуннуг-уяланчак арганы чүгле кукурузаны эвес, өске-даа культураларны—чигир свеклазын, картофельди, хөвении, тарымал тоорукту тарып өстүреринге база ажыглап болур. Оон-биле чергелештир бар турар машиналарны чүгле улуг эвес өскерилгелерни кылгаш, бо арга-биле ажылдаарынга чедиишкинниг ажыглап болур.

Чурукта: Н. Д. Фесик (оң талазында) Мукачевскиниң көдээ ажыл-агый техникумунуң өөредилге килдизиниң эргелекчизи агроном Михаил Никифорович Кашинскийге алды булуннуг-уяланчак арганың артыкшылдыг чүүлдериниң дугайында чугаалап берип тур.

Фото Л. Ковганнымы. СЭТА-ның фотохрониказы.

ИНЕК БҮРҮЗҮНДЕН 2500 КГ СҮТ ДЭЭШ

1959 чылдың эгезинде меҥээ быжыглаттынган 10 инектериниң бирээзинден 1800 кг сүттү саап алырын хүлээнген мен. Чылдың алды айларының дургузунда 1150 кг сүттү бир инектен-не саап алган мен. Ынчангаш СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын танышкаш, хүлээлгемни эде көрүп, чыл дургузунда инек бүрүзүнден 2000 кг сүт саап алырын хүлээнген мен. Бистиҥ ферманың саанчылары ынчан хүлээлгелерин база-ла эде көрүп, бир инектен-не 1600 — 2000 кг чедир сүттү саарын аазааннар.

Инектернин сүдүнүҥ элбек болуру эки чемгерилгеде. Партияның Төп Комитеди кукуруза болгаш өске-даа мал чеми культураларның тарылгазын калбартырын, оон-биле инектерни доктаамал чемгерерин негеп турар. 1958 чылда бистин кукурузачыларывыстың эки ажылдаанындан кукурузаның дүжүдү эки болган. Инектерге кукуруза силозу болгаш өске-даа чемнер чайын безин бердинип турган. Одарладыышкын база таарыштыр чоруттунуп турган. Оон ачызы-биле ферма ниити сүт саалдазының чыл онаалгазын хуусаа бетинде күүсеткен.

Чемгерилге болгаш саалда чуруму бистин фермавыста эки сагыттынып турар. Саанчы, кадарчы бүрүзү бедик сүт саалдазы дээш чарышка алган хүлээлгезин чедиишкинниг күүседир дээш кызымак ажылданнар. Саанчыга чеди чыл ажылдап, саалданың аргазынга, техниказынга мергежээн болзумзажок, мурнакчы саанчыларның дуржулгаларын өөренирин ам-даа уламчылап турар мен. Мээҥ инектеримде симменталь уксаанын беш хайнактары бар. Олар хүнде 12 — 17 кг сүттү берип турар. Чарышка алган хүлээлгемни декабрь 31-ге чедир ажыр, инек бүрүзүнден 2250 кг кылдыр саап алган мен.

СЭКП Төп Комитединиҥ декабрь Пленуму көдээ ажыл-агыйны улам ыцай хөгжүдер дугайында көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниҥ мурнунга чаа улуг сорулгаларны салган. Чеди чыл планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының элбекшилин тургузар талазы-биле күжениишкинниг ажылдаарынче партияның Төп Комитединиҥ декабрь Пленуму бүгү совет кижилерни кыйгырып турар. Пленумнуҥ шиитпирлерин бистиҥ ферманың ажылдакчылары танышкаш, анаа изиг чүүлдүзүнүүшкүнүн илеретпишаан, чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылда инек бүрүзүнден 2020 кг-дан куду эвес сүттү саап, чыл дургузунда сүт саалдазын 1959 чылдыындан ийи катап улгаттырарын шиитпирлээн бис.

Болдунар аргаларны ажыглап тургаш, 1960 көдээ ажыл-агый чылының дургузунда инек бүрүзүнден 2500 кг сүттү саап ап, оон-биле Төрээн чуртумга бодумнуҥ салыышкыным киирериимни хүлээндим. Бодумга алган бедиткен хүлээлгемни элээн ажыр күүседип болурунуҥ аргалары бар. Аныяк инектерни бызаа чокка саары бисте чоруттунуп турар. Бистиҥ инектеривис кышкы үеде турум азыралда шилчиттинген. Соолган болгаш төрүүр инектер силос, сиген база өске-даа чемнер-биле чемгерттинип турар. 1959 чылда кукуруза силозу, тарымал сиген, хову сигени хөй белеткеттинген. Ам үеде мээҥ инектеримнин ийизи бызаалаан. Олар хүнде-ле 12 кг сүттү берип турар.

СЭКП-ниҥ XXI съездизиниҥ төөгүлүг шиитпирин күүседиринче угланган тодаргай хемчеглерни СЭКП ТК-ның чоокта болуп эрткен Пленуму ажылдап кылган. Оны чедиишкинниг боттандырар аргалар бисте тургустунган.

О. СЕВИЛБАА,
Чөөн-Хемчик районунуҥ «Искра» колхозунуҥ саанчызы.

Инектерни кодурдан камгалаар

Таңды районнуҥ Сталин аттыг колхозунуҥ инектери кодурлап эгелээн. Кодурлаашкынның нептерээшкини-биле холбаштыр инектер өлүп турар. Ол чорукту улуг нептеретпейн, малды камгалап алыр арга турза-даа чамдык инек кадарчылары колхоз баштаар черииниҥ айтыышкынын күүсетпейн, боттарының туразы-биле ажылдап турар.

Чижээ, кадарчы Бегзи аныяк инектерни чаа кажаалыг Ак-Тал кыштааҥа кыштат дээрге кымнындаа айтыышкыны чокка, оларны Калбак-Дагының кажаа-хораа чок кыштааҥа сүрүп чедире бергеш, хар кырыҥа кадарып турган. Оон түҥнелинде чоокта чаа 2 харлыг 3 шары чыткан аайы-биле дөнүп өлгүлээн. Оларны мал эмчизи-даа көрбээн, кежи-даа сойдунмаан. Кажан херек бергедей бээрге инектерни дедир Ак-Тал кыштааҥче 30 км черге сүрүп олурда, орукка чаңгыс хүн 5 инек өлген.

Ол ышкаш база бир инек кадарчызы Бады Дунгарның коданында 114 баш инек шуптузу кодурлаан. Оон түҥнелинде оон база-ла 5 инек өлген.

Кызыл-оолдуҥ кададында 65, Болатта 65 болгаш Шуур-оолда 45 инектер кодурлаан. Оларны ам тургузу азырап турза-даа ол аарыг кадык малдарга халдаары чайлаш чок.

Мындыг байдал болуп турда колхозта мал эмчилери Делягин болгаш Соловьев олар суурда сагыш-амыр арагалап турары болгаш оларның биле колхоз даргазы Рудин, партия организациязының секретары Семисоол оларның эптежип, ыыт чок олуруп турары эдептиг чүве.

Ынчангаш бо дугайында колхоз баштаар чери дарый хемчет ап, ниитиниҥ инек малын кодурдан камгалап алыры чугула.

М. ОЮН.

ХОККЕЙ

Бирги чер дээш

«Труд» эки-тура ниитилелиниҥ кудуку коллективтериниҥ Кызыл хоорайга хоккей талазы-биле бирги чер дээш маргылдаазынга үш шыырак командалар киришкен.

Январь 9-та, субботада, «Совет Тыванның беш чылы» стадионга АТК-лар командазы-биле башкы институтунуҥ командазы баштай ужурашкан. Институт командазы АТК-лар командазын 5:2 санга уткан.

Январь 10-да, улуг хүнде ол-ла стадионга АТК-лар биле типография командалары ойнаан. Оюн эгелээш, 1 минута четпейн чорда-ла АТК-лар командазы санны ажыткан. Сан оюнуҥ баштайгы чартыының төнчүзүнге чедир өскерилбээн.

Оюнуҥ ийиги чартыының эгезинде типография командазының төп халдакчызы Путинцев санны 1:1 кылдыр деҥнештирген. Ынчалза-даа сан хевээр турбаан. Аткачыларның төп халдакчызы Колесников база бир санны немээнииҥ соонда, сан 2:1 апарган. Удаааанда типография командазы санны 2:2 кылдыр деҥнештирген. Оюн 5:2 санга аткачыларның тиилелгези-биле доозулган.

Маргылдаа үезинде командалар боттарының эки белеткелдиин көргүскен болгаш оюнуҥ шынары эки болган. Ынчалза-даа АТК-лар командазының ойнакчызы турган эш Калинкин судьялар хүлээлгезин эки күүсетпээн болгаш бодунуҥ ол командазын камгалап, шын эвес шииткел кылып турганынга көрүкчүлер таарзынмаан.

АТК-лар командазының ойнакчызы эш Колесников оюнуҥ техниказын эки билирин көрүкчүлерге бүзүреткен. Ойнаар командаларның саны эвээш болуп турар. Ылаҥгыя Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуҥ спортчулары хөй болгай, ындыг хирезинде-ле анаа хоккей командазын организаставайн турары «Дүжүт» эки-тура ниитилелиниҥ даргазы Капустиниҥ база-ла четпес ажылы деп санаар ужурлуг.

Институт биле типография командалары дараазында ойнаар. Оларның ужурашканының соонда командаларның тиилекчизи билдинер.

Бирги чылдың түҥнелериндеп

Тес-Хем районнуҥ колхозтары чеди чылдың бирги чылында ниитиниҥ мал ажылының продуктуларын бүдүреринiҥ болгаш күрүнеге садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүсеткен.

Районнуҥ колхозтары мал ажылының продуктуларын бүдүреринiҥ эрткен чылдагы планынга хамаарыштыр сүттү 103, дүктү — 104, эштi — 108 хуу күүсеткен болгаш күрүнеге өл продуктуларны дужаарын дыка көвүдеткен.

Эштикир-сүткүр угланыышкынныг саар инек бүрүзүнден алыр сүттүн хемчээли улам өзүп турар. «Ак-Эрик» колхозтуҥ төп сүт-бараан фермазының саанчылары инек бүрүзүнден 1100 кг сүттү саап алыр хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Ол фермаҥ 100 саар инээниҥ 75 хуузу хайдак. Саанчылар аразында чарыштың мурнакчылары Б. Чедей, Хавак, Норзанмаа, Л. Ямаа, Ч. Пеней боттарынга быжыглаан инек бүрүзүндек 1240 — 1390 литр сүттү саап алганнар.

Хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,9 кг дүк кыргып алыр хүлээлге күүсеттинген. Районнуҥ колхозтар аразында чарыжының тиилекчизи «Чодураа» колхоз болуп, хой бүрүзүнден ортумаа-беле 2,2 кг дүктү кыргып ап, 30,4 тонна дүк бүдүрер чыл планын 34,5 тонна кылдыр күүсеткен.

Дүк бүдүрерин өстүреринге хойларның уксаазын экижиткени, мурнакчы хойжуларның дуржулгалыг ажыл-ижи улуг рольдуг болган. Ам районнуҥ колхозтарында бар 66300 ажыг хойларның 60 хуузу нарын дүктүг уксаанын хайнактары болуп турар. Хойжулар Төре-Бады, Курбуу, Шимет олар эрткен чылын хайнак хой бүрүзүнден 3,5 — 4 килограмм дүктү кыргааннар.

М. ОЮН.

„Алдан-Маадыр" колхозта

УТПАСТАР

Бистиҥ колхозчуларывыс неделяда чунар бажыңны ийи удаа изиттирерин утпастар. Чунар бажыңны колхоз баштаар чери эки деридип кылдырган. Ында ажылдап турар эш Хоор-оол ону арыгсилиг, культурлуг тудуп, неделя санында колхозчуларны чунарынга чаңчыктырган.

ҮЛЕГЕРНИ АП ТУРАР

Эрткен чылын алды өрээлдиг эмнелге бажынын тудуп, ажыглалга киирген. Эмнелге пунктузунуҥ эргелекчизи эш Блинова эмнелге черин арыг-шевер тургузуп турары-биле колхозчу араттар оон үлегер ап, боттарының бажыңнарын чугайлап, чуп, ишти, даштын үргүлчү арыг-силиг тургузуп турарлар.

Эш Блинова колхозчуларның бажыңнарынга барып, медицина талазы-биле беседаларны кылып, арыг-шевер, культурлуг чурттаарын колхозчуларга үргүлчү сүмелеп чоруур.

ДОКТААМАЛ

Колхозтуҥ далган дээрбези шагның кайы-даа үезинде үзүктелиишкин чокка ажылдап, артельдиг болгаш колхозчуларның тараазын тырттырып, хүн бүрү ийи тоннадан эвээш эвес эки шыварлыг далганны берип турар.

О. БАРАШ.

Совет эртемниҥ улуг-чаагай тиилелгези

СЭТА-ның дыңнадыының дугайын даштыкы парлалганың бижип турары

Черниҥ аар эдеринчилерин салып үндүреринге болгаш Хүн системазынче космиктиг ужудуушкуннарны боттандырарынга ажыглаар чаа күчүлүг ракетаның шенелдезин кылыр деп турарының дугайында СЭТА-ның дыңнадыы даштыкы парлалганың кичээнгейиниҥ төвүнде турып турар.

Бо дыңнадыг кыдат парлалганын кол черин эзлеп турар. «Женьминь жибао» солунунуҥ улуг кара үжүктүр-биле парлаан эгезинде мынча деп чарлап турар: Черниҥ аар өдеринчилерин салып үндүреринге болгаш Хүн системазының планеталарынче космиктиг ужудуушкуннарны чорударынга белеткел. Совет Эвилели күүлүг шенелде ракетазын салып үндүрер. Совет Эвилели кажангызындан артык күштүг ракеталарның шенелде ужудуушкуннарын кылыр деп шиитпирлээн». Оожум океанның төп кезээнче ракеталарны салып үндүрүп турарының үезинде далайга эжиндириишкиннерге болгаш самолеттарга ужудуушкуннарга айыыл чок чорукту хандырар сорулга-биле ракеталарның дүжер шагының болгаш девискээриниҥ дугайын Совет чазак бүгү чурттарының чазактарына баш бурунгаар сагындырган дээрлин бүгү кыдат солуннар демдеглээн.

Пекиниҥ солуннары ракетанын дүжер черинин картазын болгаш күүлүг совет ракетаны шенээр деп турарының дугайын ангы-ангы чурттарның канчаар көрүп турарын парлаан. «Догунбао» солун «Вашингтон дүвүреп турар» деп ниити эге-биле болур шенелделерге холбаштыр үүл-бүрү америк солуннарның медеглелдерин парлаан.

Болгарияның «Работническо дело» солуну «Делегейниҥ кижилери Москваже база катап кайгап көрүп турар» деп эгелиг үүлүнге Оожум океанның девискээринче совет ракеталарны салып үндүрери чүгле тайбың сорулгалыг деп демдеглээн. Ол шенелделер чүгле эртемниҥ, депшилгенин хөрээнге бараан болур. Оон ужурунан бүгү-ле тайбың күзен турар кижилер шуптузу совет эртемденнерниҥ чедиишкиннеринге өөрүп турарлар. Совет эртемденнериҥ чайыннанчак чаалап алыышкыннарын делегейниҥ улустары сөөлгү чылларда чаңгыс эвес удаа магадааннар деп солун айыткан. Совет эртемниҥ болгаш техниканын күүлүг болгаш тиилеттирбес социалистиг тургузугнуҥ, Совет Эвилелиниҥ алдарлыг Коммунистиг партиязының тиилелгеден тиилелгеже аппар чыдары улуг совет улустун чаа-чаа төөгүлүг тиилелгелерин ам бүгү кижи төрелгетен четтикпейн манап турар.

СЭТА-ның медеглелинде эң-не солун үүл болза, совет ракеталарның күжүнүн дүрген өзүүшкүнү база болур шенелделерниҥ эртемшинчилел талазы-биле арыг байдалды болур деп «Отечествен фронт» солун «Өртемчейниҥ чажыдынче» деп үүлүнге демдеглээн. Канчаардаа аажок улуг күштүг ракеталарны дайынның болгаш узутказашкынның сорулгаларынга эвес, а эртемнин болгаш депшилгениҥ сорулгаларынга бараан болдуруп турарын ол солун бижээн.

Герман Демократтыг Республиканың солуннары чаа совет ракеталар-биле кылыр деп турар шенелделерни совет эртемниҥ болгаш техниканың база бир улуг тиилелгези деп көрүп турар. «Совет ракеталарның дензизи аарттап турза-даа, олар улам-на ырадыр ужугар» деп «Берлинер цейтунг» солун онзалап демдеглээн. Болур шенелделиҥ ачызында улам аар эдеринчилерни салып үндүрери, а ол ышкаш космиктиг ракеталарның хүн системазынче ужудуушкуну боттуг чорук болу бээри ук шенелделерниҥ эртем болгаш техника талазы-биле улуг ужур-дузазы ол болур деп «Берлинер цейтунг» солун медеглээн.

«Өртемчейни чаалап алырынга ССРЭ-нин чаа чедиишкини», «Ёзулуг хөөредип болур үүл», «Совет эртем өртемчейни шинчилээр талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуп турар», «Хүн системазынче ракеталар ужуп үнер», «Өске планеталарже халыышкынның мурнуу чарыы»—деп мындыг эгелер-биле польша солуннар СЭТА-ның медеглелин парлаан. Кижиниҥ өске планеталарга барып хонуптар үези чоокшулап келгеп деп «Трибуна люду» солун бижээн. «Ол күчүлүг рекаталарның ужугар оруун тодарадырда бүзүрелдиг болгаш ылап шыи саналашкын кайгамчыктыг дээрзин «Дзенник людовы» солун демдеглээн. «Жице Варшавы» солун бодунуҥ Москвада корреспондентизиниҥ үүлүн «Өртемчейже канчаардаа аажок улуг базым» деп эге-биле парлаан. Аргентин солуннуҥ директорунуҥ айтырыгларынга харыылап тура, Н. С. Хрущевтуҥ космиктиг шинчилелдериниҥ бо чылгы улам ыцай бурунгаарлаашкынының дугайында чугаалаан үүлү ам херек кырында боттанган деп ол бижээн. Шак ындыг, делегейде эң күчүлүг ракетаны белеткээри бо талазы-биле деҥнежир чери чок совет техниканың болгаш эртемниҥ улуг, чаа тиилелгези болур.

Чехословак солун «Обрана лиду» «ССРЭ-ниҥ артык күштүү моон соңгаар-даа өзер» деп эгениҥ адаанда өртемчейни шинчилээриниҥ талазы-биле Совет Эвилелиниҥ планнарының дугайында чехословак эртемденнериҥ чугааларын парлаан.

Кижи төрелгетенниҥ күзел-бодалын боттандырарының херээнге — космосче ужудуушкун талазы-биле совет эртемниҥ чаа улуг базымының херечилери болуп турар бис деп профессор Ф. Поланский бижээн. Чүгле совет эртемденнериҥ чедиишкиннериниҥ ачызында кижи төрелгетенниҥ ол күзел-бодалы ам боттуг үүл болуп кел чыдар. Оларның үргүлчүлелдиг болгаш берге ажылы чедиишкинниг болуп, бүгү делегейни магадаткан. Бистер ынчангаш ССРЭ-ниҥ чедиишкиннеринге өөрүп турар бис.

Күрүненин К. Готвальд аттыг шанналының лауреады А. Делонг мынча деп медеглээн: «Бистерни совет эртемниҥ чедиишкиннериниҥ дугайында медеглел бүрүзү магададып турар, ынчалза-даа ол медээлернин улаштыр-улаштыр дүргенибиле кээп турары оон-даа артык магададып турар. Совет эртемниҥ капиталистиг чурттарда эртемден артык күштүүнүҥ херечилелин боттарывыс көрүп тур бис».

Каирниҥ солуннары шуптузу СЭТА-ның медеглелин тодаргайыбиле тайылбырлап биживишаан, ында ол ракеталарны Хүн системазының планеталарынче космиктиг ужудуушкуннарга ажыглаарынга шенээр дээн черни онзалап бижип турар. «Аль-Гумхурия-Гаридат аш-Шааб» солун «Оожум океанда бүгү судноларга болгаш самолеттарга сагындырыышкын» — деп бирги арнында парлаан.

Индий солуннар СЭТА-ның медеглелин эң-не көскү черлериндe улуг эгелериниҥ адаанда парлаан. «Чаа совет ракета. Шенелдени Оожум океанга чорудар деп планнаан» — деп эгени «Индиан экспресс» парлаан.

«Эфиопиан геральд» дээр Эфиопияның солуну совет ракеталар дүжер дээн черинге чазыг чок чедер деп медеглелде айтып турарын онзалап айтып турар.

Парижтиг солуннарының хайгааракчылары СЭТА-ның медеглелин совет эртемниҥ болгаш техниканың хөгжүлдезинин канчаар-даа аажок бедик деҥнелинiҥ чаа бадыткаашкыны кылдыр көрүп турарлар. «Юманите» солун бодунуҥ Москвада корреспондентизинин профессор В. Добронравов-биле беседазын, а ол ышкаш академик А. Дородницынның «Комсомольская правда» солунда парлаан үүлүндеҥ допчулалды парлаан. Ам болур шенелделерниҥ ийи сорулгалары—аар эдеринчилерни тургузары, Марсче болгаш Венераже ужудуушкуннар ол болур — деп «Либерасьон» солун демдеглээн. Болур деп турар шенелделер «депшилгеже орукка чаа үечада, эң ылаҥгыя, башкарыышкынныг снарядтарның болгаш астронавтиканың талазы-биле ССРЭ-ниҥ кымдан-даа арттык күштүүнүн херечизи» деп француз «Комба» солун медеглеп турар.

(СЭТА).

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областка шоолуг эвес булуттарлыг, хар чагбас хүн болур. Эртенги шактарда туманнагылаар. Хат кошкак. Агаарның температураазы: даглыг черлерге—35—40, ыйгыл черлерге—40—45, а Кызылга—42—44 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниҥ 30 чылы» (улуг залга): **«Боолакчы бир самолеттуҥ төөгүзү»** («История одного истребителя»)—2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниҥ 30 чылы» (биче залга): **«Каттыг арыг»** («Калиновая роща»)—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: хүндүскүнүҥ 11.15, болгаш 1.15 шактарда—уруглара программа; **«Бирги чергениҥ капитаны»** («Капитан первого ранга»)—3.15, 7.15 шактарда; **«Ачам, аам, мээҥ кадаым болгаш мен»** («Папа, мама, моя жена и я»)—5.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: «Дээди хөрөнгитеннерже орук» («Путь в высшее общество»)—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА
январь 15-16-17-ниҥ хүниеринде
кыдат чогаалчы Цао-Юйниҥ
„ШУУРГАН"
деп 4 көжегелиг шиизиниҥ тыва дылда баштайгы көргүзүү болур.
Шииниҥ эгелээри кежээкиниҥ 7 шак 30 минут. Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

СКАРЛАТИНА — айыылдыг халдамырлыг гарыг

Аарыг уругларның ойнаан үүлдерин болгаш хевин дамчыштыр, ол ышкаш чугаалажылга үезинде чедүлден, база аарыг кижилер-биле харылзашкан кижилерни дамчып халдаар.

Скарлатинадан аараан кижиниҥ бажыңынга барган кижи болза, оон халдамырын бодунуҥ бажыңынче аппарып, кадык уругларынга чыпшырып болур.

Уругнуҥ мага-бодунга шивишкилер үнүп, боостаазы аарый берзе бажыңңарже эмчини дораан-на чаланар.

Скарлатина ангина хевирлиг, шивишки, үнмейн анаа эртип база болур.

Медицина ажылдакчылары аарыгны скарлатина деп илередип турган болза, уругну доп-дораан эмнелгеже чедиринер.

Аарыг уругну орунга шимчетпейн чыттырар, аъш-чемин таарыштыр болгаш чөп эмненири чугула негеттинер.

Скарлатина бүүректериҥ болгаш кулактарның хуулуп аараны хевирлиг үргүлчү каданнап турар.

Уругну эмнелгеже чорудупканынар соонда, уругнуҥ хевин болгаш бажың иштин дезинфекцилээрин (эм холуктуг эзилдириглер-биле арыглаарын) негецер.

Скарлатинадан аарып эртирген уруглар 40 хонуктуҥ иштинде бодун долгандыр турар уругларга халдамырны тарадып болур.

ИЕЛЕР! Аарыг уругларны кадык уругларже, кадык уругларны аарыг уругларже чоокшуладып харылзаштырбаңар!

Уруглар ажаар черлериниҥ эргелекчилери, школаларның директорлары болгаш башкылар, уругларның кичээлге келбейн барганын тодаргайы-биле илередиҥер, аарыг уругларны школаже болгаш уруглар ажаар черлеринче эмчиниҥ шынзылгазы чокка киирбеҥер.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫП АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуҥ 24-63, редакторнуҥ оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизинин 22-64, иштики информация килдизинин 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниҥ 23-35, чагаа, культура болгаш амыдырал килдистериниҥ 21-27, бухгалтерияның 25-38, корректорларның 20-60.

ТС—00016. Чагыг № 95. Культура эргелелиниҥ типографиязы.